

H. G.

Om SYBILLÆ mørke Tale,

eller

Si Bogstavers Ord,
i Anledning af Hr. LEIBNITZES
Oedipo Chymico.

Blant de fortreffelige Afhandlinger, som den store og vidtberømt Mand Hr. Leibnitz haver beprøvet den Samling af lærde Skrifter med, i det Kongelige Berlinske Societet, (til hvilket Societet hand selv, som bekiendt er, var den første Angiver,) haver een, som er just den anden i det første Bind, der udkom i Aaret 1710. og forekommer paa den 16. indtil den 22. Side, denne Titel: G. G. L. Oedipus Chymicus Ænigmatis Græci & Germanici. Derudi indeholdes Forklaring over tvende mørke Taler hos Alchymisterne; Den ene tagen af en Græfisk Chymico, den anden af de bekiendte Tydske Skrifter under Basilii Valentini Navn. Hvad dette sidste eller Tydske Stykke angaaer, da kunde man vel undre paa, hvorforsø Hr. Leibnitz haver villet give dette ud for noget rart; helst det er temmelig vel bekiendt, og neppe nu om Dage mørkt, for saa mange som blade lidet udi Chymiske Boger, endogsaa uden mindste Forsæt at øve sig i Kunsten. Sy at tale om, at Forklaringen paa bemeldte Tydske Ænigma staaer tydeligen trykt med store Bogstaver i een og anden Edition af Basilii Valentini Skrifter: Item, at Dr. Samuel Reyher, fordum Jurist og Mathematicus i Vniversitetet til Kiel, haver i sin Tractat *de Nummis ex Chymico metallo factis*, trykt i Aaret 1692. givet os selvsamme Forklaring derpaa, Cap. 3. p. 22. Saa at Hr. Leibnitz ikke har havt videre at tilføye, end sin egen Latinske Oversættelse paa Vers, som hand havde gjort i sine unge Aar.

Det Græfiske Stykke er af en anden Art og Beskaffenhed, og derom kand virkelig falde en heel Deel at sige; ja meget mere, end hvad velbemældte Hr. Leibnitz derom heel korteligen har skrevet. Og saafremt denne store Mand haver havt føye til at udlade sig (*pag. 19.*) saaledes:

ledes: "Saltem ad doctrinam pertinebit, ænigmata quædam Chymica dissolvi;" Saa bliver vel ogsaa dette ret, at det hører til Lærdom og Videnskaber, det deslige Ænigmata, som man af vrang og gandske falsk Indbildning, efter en gammel og ugrundet Tradition, har givet ud for Chymiske, og ligesom indeholdende noget rart, vorde bedre opluste, og at der bevises for Verden, at de intet mindre kunde betyde, end Chymisk.

Hand anfører af en gammel skreven Bog paa Grækkisk, hvis Titler i Latin: "Stephani Alexandrini Philosophi Magnæ & sacræ Artis Præxes, ad Heraclium Augustum", ser Linier af Grækkiske Vers, dem hand paa sin egen Maade oversætter saaledes:

"Literulis noscor quadrifyllabus ipse novenis,

"Syllaba habet binas, nisi quod tenet ultima ternas,

"Vocales quatuor, quinis non propria vox est.

"Bis septem vicibus numerum centuria totum

"Ingreditur, decadesque novem, tum bis tria. Si me

"Noveris, hinc aditus ad sacra nostra patent."

Hvorpaa hand strax siger: "Hos versus mystice explicat Stephanus, sensu proprio dissimulato. Sed constat significari *Arsenicon*, quod tali schemate patet": &c.

Udi dette Schemate viser hand da Beregningen paa saadan Maade, at A. skal betyde 1000. P. 100. Σ. 200. E. 5. N. 50. I. I. K. 10. O. 70. N. 50. Summa 1496. Item, at der ere 4. Vocaler og 5. Consonanter i Ordet, hvilket i de tre første Staveller haver ifkun tu Bogstaver, og i den sidste trende Q. E. D.

For det øvrige melder hand om Æmari Ranconeti Beregning af samme Ords Bogstaver, hvorom Cardanus har berettet i sine Bøger *de Varietate Rerum*. Der findes disse samme Vers i Grækkisk, men paa tre Stæder gandske anderledes, end Hr. Leibnitz har dem. Saa falder og Ranconets og Cardani Beregning, uanseet den ogsaa sigter til Ordet *Arsenicon*, heel anderledes ud, end Hr. Leibniz's, som vi herefter paa sit bequemere Stæd skulle faae at høre.

Og er dette da Indholden af den saa kaldede *Oedipo Chymico*, som Hr. Leibniz paa omtalte Stæd har indført. Hand taler ellers ikke med etjeniste Ord om den rette Auctore til disse Vers, videre end at de haves i Stephani Alexandrini *Præxi sexta*; ikke at hand jo heel vel vidste, at de vare

vare af en anden, meget ældere. Saa at hvis nogen nu, eller i Eftertiden, kom over *Miscellanea Berolinensia*, og saae disse Vers i bemeldte store Mand's Dissertation, skulde hand tænke, at den Chymicus, Stephanus, som levede i Seculo Christiano VII. hand var og dertil Auctor; saafremt saadan Læsere ikke var desbedre erfaren i Græfiske Skrifter's Kundskab; Eller og, om ikke dette, hand da motte have læst visse nye Skribentere, som samme sex Vers kunde have anført, og citeret deres rette gamle Hovedmand.

Saadan Estertanke haver da fornemmeligen opvaft mig, til at forfatte nogle Anmærkninger til velbemeldte brave Mand's Afhandling. Som jeg vil haabe, ikke at vorde regnet mig til værste; Helt det er udi en Sag, som egentligen ey var Mandens Hoved-Studium; (som det endnu meget mindre er mit, foruden saavidt deraf vedkommer det Græfiske Sprog;) Og om end saa havde været, saa siunes mig dog, at enhver Ting, som man tager sig for at opluse i Skrifter og vil give ud i Verden, burde ikke behandles saa løseligen. Hr. Leibnitz, saafremt hand selv var endnu i Live, skulde ingenlunde taget sligt ilde op, af mig eller nogen. Hand havde, iblant andre sine store Dyder, ogsaa denne, at hand holdte sig i sin største Værdoms-Styrke ikke for bedre og visere Mand, end andre flittige og paa en fornuftig Maade studerende; Men hand censurerede alligevel andres Meninger, og forbedrede derpaa med stor Lykke og Berømmelse, saalænge hand var til, fødrende igien det samme Skiæl af andre.

Det Første CAPITEL.

Saa bliver nu her for det første at tilkiendegive, hvo den rette Auctor er til disse sex Vers, som Stephanus Alexandrinus i sin Chymiske Bog har anført: Og da er det een af de Skribentere, som har skrevet os de bekiendte *Oracula Sibyllina* paa Græfiske Vers; nemlig Auctor til den første Bog deraf, som under Sibyllæ Navn fortæller om Verdens Skabelse, om Syndfloden, og saa videre. (Thi at de 8. Bøger, vi have, ikke ere eens, men fleres Arbeide, og ere een udaf mange, deels ældere, deels nyere, Stumper tilhobeføyet Samling, troer jeg aldeles, med Cotelerio, vid. ejus *Judicium de 2. epistola S. Clementis.*) Deru-

di indførte Gud, naar han taler til Noah, og befaler ham at bygge Arken, at sige om sig selv disse Ord; hvilke i Castalions Oversættelse paa Latine lyde saaledes:

"Porro ego sum, qui sum, (memori quod mente teneto,)

"Cælum vestitum præbet mihi, pontus amictum:

"Terra mihi fulcitque pedes, & corpus amicit:

"Aër, astrorumque chorus me circuit omnem.

"Sunt elementa novem mihi, sum tetrasyllabus autem,

"Percipe me,) primæ tres syllabæ efficiuntur

"Ex binis omnes elementis: cetera restant

"In reliquis: quorum sunt non vocalia quinque.

"Totius numeri bis sunt hecatontades octo,

"Et ter tres decades, cum septem. Si scieris me,

"Non te, qua potior, sapientia dia latebit".

Heraf vil jeg nu oplæse af den Græenske Original de omhandlende sidste sex Vers:

Ἐννέα γράμματα ἔχω, τετρασύλλαβος εἰμι, νόμι με.

Αἱ τρεῖς αἱ πρώται δύο γράμματα ἔχουσιν ἑκάστη,

Ἡ λοιπή δὲ τὰ λοιπὰ, ἣ εἰσὶν ἄφωνα τὰ πένητε.

Τὸ παντὸς δ' ἀριθμὸς ἑκατοντάδες εἰσι δις ὀκτώ,

Καὶ πρεῖς τρεῖς δεκάδες, συν' ἑπτά. Γυβὸς δὲ τίς εἰμι,

Ὅνκ ἀμύητος ἔση θεῖος παρ' ἐμοίγε σοφίης.

Paa Dansk lyder dette Ord fra Ord: "Udi mig (eller i mit Navn,) er ni Bogstaver: Jeg har fire Staveller. Giv vel agt paa mig. De tre første Staveller have hver tvende Bogstaver: Den sidste har de øvrige; Og Consonanterne ere fem. Det gandske Tal er tu gange otte hundrede, og ni gange ti, og dertilmed syv. Og naar du kiender og forstaaer hvem jeg er, da skalt du blive ey ukyndig i den Guddommelige Viisdom (som boer) hos mig". Og der have vi den rette Kilde og Oprindelse til dette altsammen. Nu motte jeg vel spørge, hvorledes noget fornuftigt Menneske, uden den som var bleven slet fanatisk i Guldmageriet, kunde falde paa, at ved saadant et Navn, som Gud bliver indført at tillægge sig selv, skulde forstaaes *Arsenicum*, eller noget andet Alchymistisk Ord? Men hvorledes dette alligevel er skeet; ja fra heel gamle Tider af, da disse Sibylliske Vers ty endnu

endnu vare meget gamle, er bleven troet, vedligeholdt og propageret, skal herefter nogenledes vorde opløst: Naar vi først have igiennemgaaet de Meninger, man haver, paa et sundere Principio, gjort sig om den rette Betydning af dette Enigme, som den forkappede Sibylla haver ikke undseet sig ved at legge GUD selv i Munden.

Den ærlige Sebastianus Castalio haver, udi sine Anmærkninger til denne Stød, gandske givet sig tabt heri. Hand var i sin Tiid een af dem, som bar ingen Tvivl om disse Sibylliske Oraklers Rigtighed, og som troede, (lige saavel som vores Evangeliske Erasmus Schmidt, Stephan Prætorius, Gottfried Arnold, Henr. Ludolph Benthem, J. C. Nehring, og flere, ja som endeel Engellænder, og visse Romersk-Catholiske Skribentere,) at de vare, om ikke alle de vi nu have, dog den største Deel komne og inspirerede af GUD, snart paa samme Maade, som de hellige Propheters Skrifter. Castalio mener, at dette Navn, som Sibylla beskriver af de ni Bogstaver, maae vel have været Hebræisk, efterdi det sagdes til Noe, forend Sproggene ved Babel bleve adskilte. Men hvis Sibylla, der skrev paa Græsk, har maattet havt en Græsk Oversættelse deraf i Tankerne, da beder hand, at de, som maatte være lykkeligere end hand, til samme at udfinde, ville gjøre det for flere bekiendt.

Michael Meander, en lærd, og af Studeringer og Ungdommen i sin Tiid vel fortient Mand, har udi et Skrift, som hand kalder *Apocrypha de Christo*, trykt til Basel an. 1564. in 8. vildet prøve det med Hebræisk. Hand sluttede, at GUDS Navn til Noe kunde rimeligen være det samme, som GUD sagde til Mosen, *אֶנֶךָ אֲנִי אֲנִי* *Ero qui ero*. Det gjøres vel ey fornøden, at jeg siger, det herudi ikke haves saadanne fire Stavelser, fem Consonanter og fire Vocaler, som Sibylla udfordrer. Og enten mand skriver det med Hebræiske eller Græske Bogstaver, kommer dog ikke det behørige Tal 1697. deraf. Samme Navn haver imidlertid adskillige fundet udi Evagrii og andres Fragmentis Græcis de *Nominibus Divinis*, skrevet i Græsk saaledes, *Ιουὲ Ετερεῖ* eller *Εισεσπερεῖ*. (See Jo. Croji *Specimen Conjecturar. ad Originem &c.* edit. Grab. pag. 12. Coteler. *Ecccl. Græc. Monum. Tom. 3. p. 116.* Martianay, *Hieronymi Opp. T. 12. p. 275. seq.* Men, som jeg sagde, det bringer alt for faae Tal ud, og har for mange Vocaler, til at have været i Sibyllæ Tanker. End mere, hun havde jo selv,

selv, i de foregaaende Ord af Guds Tale til Noe, udsagt bemeldte Navn, udi Græklisk fortolket, *Επι δ' ἐγὼ ὁ ἐὼν, σὺ δ' ἐνὶ Φρέσι σῆσι νόησον.* saa at hun ikke kunde med føye nu straxen giøre et Enigme deraf.

Endnu en Hebræisk Proeve haver en anden Mand lagt for Dagen, der dog slet ingen Ben, som Castalio og Neander, har været af Sibylla. Det er den lærde David Blondel, som udi det bekiendte Skrift, hand udgav an. 1649. haver med de beste Beviser kuldkastet det hele Sibylliniske System; saa at, i hvad end Beveregius, Bullus, Benthem og flere have havt at sige til dets Forsvar, lader det sig ey saa letteligen, hverken heelt eller halvt, igien opreise. Blondel haver da, strax i sin første Bogs 3. Capitel pag. 7. bemærket med saa Ord, og ligesom noget hand var sikker paa, at den falske Sibylla sigtede, med sit Navn af GUD, til det Hebraiske *יהוה יה*. Hvilket hand siger, dog ikke at kunde passe sig til det i Bersene foreskrevet Tal 1697. med mindre man vil skrive det med Grækliske Bogstaver, og deraf giøre saaledes et Barbarisk Ord *Ἰαχευωιάχ*. Dette samme have andre skrevet hannem efter, uden at nævne ham; nemlig Du Pin i *Biblioth. des Auteurs Ecclesiastiques* l. 1. og Casimirus Oudin i sin første *Tomo de Scriptorib. Eccles.* col. 156. Men Blondel havde vigtigere Ting i Hovedet, og gav ey agt paa, at hans Barbariske Ord beløb til en meget for høy Sum i Tællningen, nemlig til 2427. Hand har og allene seet til de ni Bogstaver, men ikke taget i agt, at her skulde være fem Consonanter og fire Vocaler. Derimod er udi *Ἰαχευωιάχ* ikkun tu Consonanter og syv Vocaler.

Det Tredie Forsøg paa vores Sibyllæ Enigme, ligeledes i Hebraisk, haver man af en Endst Mand i vore Tider, ved Navn Hermann Friderich Brauns, Provst og Superintendent til Cløden ved Wittenberg, efter den Beretning, som derom findes i *Unschuldigen Nachrichten* af Maret 1728. pag. 1275. hvor Titelen anføres saaledes: *Nodus Gordius Ænigmatis Sibyllini, de Nomine Dei ἐνεαγράμματο τετρασλλαβῶ, præmissa de Sibyllis & Oraculorum earundem auctoritate brevi disquisitione, ab Hermanno Friderico Brauns.* Her siges ikke, at samme Skrift er udkommen i Tryk, men allene at det bestaaer af faae Urk, og indeholder, foruden hvad Titelen tilkiendegiver, adskillige Curiosa, saasom de bekiendte Malachicæ Prophetier om Paverne ic. Denne Mand's Tanke, om vores ni Bogstavers Navn skal være, at det haves i anden Mose Bogs XXXIV. Capitel, Vers

Bers 6. hvor GUD kalder sig יהוה יהוה Herren den barmhertige: og naar dette skrives med Græfiske Bogstaver saaledes, *Ἰαβὲ βαχῆμ*, kommer deraf det Tal 1697. Ordene i Unschuld. Nachrichten ere disse: "Er meinet, daß man wohl keinen andern Nahmen besser finden könne, der darunter verborgen, als den, womit sich Gott dorten "Exod. XXXIV. 6. dem Mosi entdecket, יהוה יהוה Herr, Herr barmhertzig, welchen er Griechisch schreibet *Ἰαβὲ βαχῆμ*, weil die Æoles der Hebræer ἰ also exprimiret, und sonst der Nahme Jehovah durch *Ἰαβὲ*, oder *Ἰαβὲ*, oder auch durch *Ἰαβω*, und bey den Gnosticis mit *Ἰάω* ausgesprochen sey, und darinnen alle in dem Râthsel erforderete Requisita antrifft." Jeg tilstaaer, at udaf disse Græfiske Bogstaver, *Ἰαβὲ βαχῆμ*, udfommer rigtigten det fornævnte Tal; og den Fordeel allene har denne Mands Paasund frem for Neandri og Blondelli. Men denne er ogsaa den eneste: Alt det øvrige, som skulde paa agtes, holder ingen Prove, og haver gandske ikke, som dog foregives, de udfodrende Requisita. Her er Bogstaver, her er Vocaler alt for mange, og Consonanter for faae, og den sidste Stavelse er ikke tre Bogstaver, men fire. Den gode Mand har meent, at mand kunde befale de Græfiske Bogstaver, smukt at stikke sig efter de Latinske, og ifore sig deres Natur paa dette Stød. I og skulde lade sig giøre til Consonanter i *Ἰαβὲ*, og derimod skulde udi *βαχῆμ* samme være igien Vocal, med Vilfor at passere for en enkelt Bogstav. Hvo har nogen Tid hørt sligt? Det Græfiske I kand jo ikke i Ords eller Stavelers Begyndelser blive til et Hebræisk eller Latinsk Jod. *Ἰάωων*, *Ἰακχος*, *Ἰάωες*, ere ikke Ord af tvende Stavelser, men tre; Og Horatius eller Ovidius have endogsaa i Latinske Bers aldrig tænkt paa eller vovet at giøre Iambus til bisyllabum. Saa have og de Græfiske Christne Poeter, Nonnus, Apollinarius, og andre, ikke vidst anderledes at behandle udi deres Bers de Hebræiske Navne, *Ἰησῆς*, *Ἰηδαίοι*, *Ἰηδας*, *Ἰωσήφ*, *Ἰακώβ*, *Ἰωάννης*, end at I maatte stedse være og blive Vocalis. *Ἰησῆς* og *Ἰωσήφ* ere hos dennem aldrig to Stavelser, men tre, ex. gr. *Ἰησῆς*, *ὀσίαιο βράμμενον ὑδὸν Ἰωσήφ*. (Nonn. cap. 1. v. 183.) *Ἰηδαίοι*, *Ἰακώβος* og *Ἰωάννης*, ere ingentid trisyllaba, men alle vegne med fire rigtige Stavelser udforte, og *Ἰηδας* med tre; Ligesom og *Ἰακώβ* er trisyllab. i Ezechielis Tragici Bers: *Ἄφ' ἑ Ἰακώβ γῆν λιπῶν χαναναίων*. Vid. & Terentian. Maurus p. 2394. Der næst kand og *ω* aldrig blive til Consonant, og lige saa lidet til en enkelt Vocal. Alt male den med den sammendragne Figur, kand hand gierne giøre;

Men derved blive disse tvende Vocaler ikke til een Bogstav, fordi mand sætter ν oven paa σ . Sibylla haver selv regnet fire Vocaler, og ikkun tvende Consonanter i Navnet, Ἰησῆς, Τέσσαρα Φωνήεντα φέρεται, τὰ δ' ἄφωνα δὲ αὐτῶ, nemlig ι, η, σ, ν , og tvende σ . I Latinernes Navne Valerius, Varro, Vejentini er V en Consonant. Men hos Dionys. Halic. og Plutarchum heder de Ὀυαλέμιος, Ὀυάρρων, Ὀυειετινολ, og der er $\approx$ jo tvende Vocaler. Falder det bemeldte Skribentere ind undertiden, at begynde slige Navne med en Consonant, da bruge de B, ex. gr. Βάγων, Βολέμνιος. Herr Brauns kand derimod ikke, i Stæden for $\approx$ i Ιασε, sætte enten β eller det Æoliske Digamma, en heller ν allene, som i Δαυιδ og Ἀυεντινος, thi ved saadanne Middel faaer hand ikke sit fulde Tal. Af $\approx$ maae hand have sine 470. og det paa begge Stæder: Dem naaer hand ikke til, uden ved σ som er 70., og ν , 400. Og da spørges, om dette ikke skeer ved tvende Bogstaver? Med eet Ord, hans Hebræiske Navn, saa snart det skrives med Grækske Characterer, finder man derudi ikke mindre end elleve Bogstaver, hvoraf otte ere Vocaler og tre Consonanter. Utsaa er Sibyllæ. Nodus Gordius ikke løst. Derforuden faaer hand mig ikke til at troe, at vores Poet, Autor til det Sibyllinske Enigme, var saa lærd, at hand vidste hvad σ var, og hvor det stod i Bibelen. Hvorvidt hans Kundskab i Hebræisk har gaaet, deraf har hand, iblant andre, givet os en Prove, i sin artige Forklaring paa Navnet Ἀδὰμ, som hand kalder τετραγράμματον, nemlig at GUD gav Adam et Navn af fire Bogstaver, til at betyde de fire Verdens Hjørner og Dele, hand skulde regere over; efter som deres Navne begynde af samme Bogstaver:

Ἀνθολίην τε, Δύσιν τε, Μέσημβρίαν τε, ἢ Ἄγγελον. Ikke skal jeg sige til visse, om hand dertil er den første Auctor; Men om saa er, har hand dog havt adskillige Efterfølgere, saasom S. Augustinum Tractat. IX & X. in Joan. Severianum Gabalitanum, de mundi Creatione, Pseudo-Cyprianum de Montibus Sinæ & Sion, Mich. Glycam, Bedam &c. foruden hvad de Barbariske Etymologister i de sildigere Tider have forbedret samme Artighed med. Jeg vil ikke tale om, at vores Sibylliske Poet saa ofte bruger det Ord Σαβαωθ, som et nom. propr. Dei: Thi dette har hand tilfælles med de Tiders saavel Kirke-Lærere, Irenæo og flere, som og de Rættere, Basilidianis, ia med Magis i deres Besværelser, saavel som og nogle af Jødernes Rabbiner selv.

Der næst at komme til de Grækkiske Forklaringer, da har, med de første, en Frankos, Jeand' Orat, eller Joannes Auratus, giættet at Navnet motte være ΘΕΟΣ ΣΩΤΗΡ, helst det samme haves ogsaa i Sibyllæ Acrostichide. Men derimod falder at erindre, at her udkommer af disse tvende Ord ikkun det Tal 1692. og ikke 1697. Hvorfore hand gav sig den Frihed, at forandre i Texten, $\sigma\upsilon\upsilon\prime\gamma\epsilon\pi\lambda\acute{\alpha}$, til $\sigma\upsilon\upsilon\prime\delta\iota\tau\lambda\acute{\alpha}$. Men deslige Frihed, imod hvad som læses i alle skrevne og trykte Exemplarier, er ey tilladelig. Alligevel har denne Mening ikke fattet paa Bifald af andre: som mand ogsaa erfarer af den Engellænder Henrici Hammonds Anmærkninger til N. T. ved det Sprog i Petr. 3. v. 19. Hvad ellers den Chymicus Jacobus Gohory, og flere, har havt derpaa at sige, gaaer jeg forbi, saasom deels nu sagt, deels af ringere Betydning.

En Tydsk Philologus, ved Navn Joannes Hartungus, som, ligeledes i Seculo XVI. gjorde sig bekjændt ved een og anden Grækkisk Auctorem at udgive, saa og nogle sine *Varias Lectiones*, (der findes indrykte i Gruteri *Thesauro Critico*.) beretter om sig, at da hand havde længe studeret paa, og pfaaget sig med oftbemeldte Ænigmat, spurde hand sin forige gode Lærere, den berømte Theologum Joan. Brentium til Raads. Brentius gif hannem da tilhaande deri, og op'ofede ham Kundden, med det Ord $\Phi\alpha\sigma\Phi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma$, af hvilket det Tal 1711. udkommer. Udi samme Tal er og endeligen intet til Hinder, naar mand vil tillade, at det sidste Syv-Tal, $\sigma\upsilon\upsilon\prime\gamma\epsilon\pi\lambda\acute{\alpha}$, kand tydes og konstrueres paa saadan Maade, at det tripliceres, som henhørende ogsaa til det foregaaende $\tau\epsilon\lambda\epsilon\varsigma$. *Kai τρεῖς τρεῖς δεκάδες σὺν ᾗ ἐπίλᾳ*, scil. $\kappa\alpha\iota\sigma\upsilon\upsilon\prime\tau\epsilon\lambda\epsilon\varsigma\epsilon\pi\lambda\acute{\alpha}$. Hvilken Construction Grammatici kalde repetitionem a communi. Den fortrefelige Joachim Camerarius havde og fundet samme Giættning god og rimelig, og berømmet den, (dog uden at nævne Hartungum eller Brentium,) i eet af sine Breve til Willem Canter; (See Camerar. *Epistoll.* p. 531.) Joannes Opsopæus anmærker alligevel derimod, at $\Phi\alpha\sigma\Phi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma$, for $\Phi\omega\sigma\Phi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma$, er ikke liget til Sibyllæ Dialect. Jeg motte vel spørge, hvorledes hand kommer til at sige saadant? naar der findes udi Sibyllæ Bers mere end ti Stæder, $\Phi\acute{\omicron}\lambda\omicron\varsigma$ brugt for $\Phi\acute{\omicron}\delta\varsigma$, og $\sigma\alpha\acute{\omicron}\Phi\epsilon\omega\upsilon$ for $\sigma\acute{\omega}\Phi\epsilon\omega\upsilon$, med flere af samme Slaags. Mia staaer dette allene i Bøgen, at Ordet $\Phi\alpha\sigma\Phi\acute{\omicron}\rho\omicron\varsigma$ er ikke af høy Betydning nok, efter mit Tykke, saa at det kunde

kunde tillægges Gud paa dette Stød; helst efter som det udi den almindeligste Brug bemærker de Guds Skabninger paa Himmelen, Solen og Morgenstjernen. Da jeg alligevel overlader dette til andres Paa-dømme, holdende fore, at det er een af smukkeste Forklaringer, der kunde paafindes.

Pierre Moreau, som levede ved samme Tider, eller kort derefter, nemlig ved an. 1570. og 1580. var ligeledes vel erfaren og kyndig i Græskiske Skribenters Læsning, og fandt her ligeledes paa en artig Mening nok; naar man ifkuns en vil være streng i at prøve den. Hannem faldt i Tanke det selvgiorte Ord *ἄνεκφωτος*, der skulde være det selvsamme, som *ἀνεκφώνητος*, *ineffabilis*. Sandt er det, at dette Ord beqvæmmer sig særdelis vel til Guds høye og hellige Navn: Fornemmelig efter Jødernes og fleres Mening om det Navn *יהוה* som mand almindelig kalder *ἀνεκφώνητον*. (Ej at tale om Orpheo og Hermete Trismegisto, der siage at Guds Navn er u-udsigeligt.) De Zal, som Sibylla udfodrer, naar man forstaaer Versene reent og ligefrem, findes og just i *ἄνεκφωτος* paa Et nær, nemlig 1696. Hvorfore Isaacus Vossius, som udi sin *Tractat de Oraculis Sibyllinis* haver samtykt og antaget denne Mening frem for andre, har fundet en egen Maade, til at hielpe derpaa med det Zal, som fattedes. Hans Ord ere disse: "Ego libenter eorum sequor sententiam, qui de voce *ἀνεκφωτος*, idem quod *ἀνεκφώνητος*, accipiunt; ut nempe septenarius fiat, more Pythagoricorum & Platoniorum addatur *Vnitas*. *Μονάς* enim, ut illi loquuntur, est *περιεκτικός, ἀποκαταστατικός, ἢ προσλαμβανόμενος ἀριθμός*. Vel potius *Vnitas* addatur, ad declarandam Dei unitatem, ita ut numero illo significetur ineffabilis vnitas, *ἀνεκφωτος Μονάς*. Sic Mercurius Trismegistus, & ipse Judæus, cujus verba apud Lactantium, *lib. I.* sic concipiuntur: "Ὁ δὲ Θεὸς εἷς, ἢ ὁ εἷς ὀνόματος ἢ προσδέεται, ἔστι γὰρ ὁ Ὀν ἀνώνυμος." Hoc posterius verissimum esse existimo." Af disse Vossii Ord, som jeg nu har oplæst, kand da kiendes, hvorledes Sal. Dr. Fabricius i sit *Biblioth. Gr. Vol. XII. pag. 696.* haver taget feil, og ikke givet sig Tiid til at betragte denne Vossii Forklaring, i det hand (Fabricius) saa skriver: "Isaci Vossii *ἀνεκφωτος* reddit numerum 1696. itaque & ille, (quemadmodum Leibniti) probavit lectionem *δὲς τεῖα* in quinto versu." Vossius har jo ligesaalidet tænkt paa, som talt om, at sætte *δὲς τεῖα*, i stæden

stæden for σύν γ' ἐπιτά. Hand har vedtaget den gamle Lectionem ἐπιτά, men til at gjøre Tallet fyldest, lagt Vniratem Dei dertil, og saa bliver det 1697.

Jeg for min Deel kand dog ikke finde denne Forklaring saa agtbar og værd at bifalde, som baade Vossius, saa og velbemeldte Sal. Dr. Fabricius, have holdet den for; nemlig denne sidste udi sit *Biblioth. Græcæ Vol. I. pag. 200.* ja og, før hannem, Jo. Markius i sin *Tractat de Oraculis sibyll. Disp. IV. p. 86.* Thi naar mand end vilde lade passere det Tillæg af Μόνος eller Ἐίς, (endstønt uden Sibyllæ Forkof, og til hendes Concepter, saameget jeg kiænder deraf, forhøyt,) saa falder dog meget at sige paa Ordet Ἀνεκφωνος, og dets Bemærkelse. Ikke mener jeg hermed, at det savnes i Grækske Lexicis, og man saaledes ey er vis om, at nogen anden Autor har brugt det: Thi sligt hindrer aldrig det ringeste i det Grækske Sprog, der er af den Art og Egen- skab, at man endogsaa uden for Lexica kand selv giøre mange Nomina, adjectiva, & substantiva, ex verbis & nominibus receptis derivata, som kunde passere for gyldige, naar man i agt tager Analogiam. Alst saa lader jeg ἀνεκφωνος gierne være et got Ord. Men at det skal betyde ineffabilis, det samme nemlig som ἀνεκφώνητος, der siger jeg ney til. Uarsagen er, at alle Derivata i saadan Form af det Ord φωνή, bemærke ikke passive, men active. Ἄφωμος, er den som ey taler, ey lader høre sin Røst, stum: Ἀντίφωμος, tvertimod: liudende, talende eller siungende imod: Ἀλλόφωμος, den som taler et andet Sprog: Ἐυφωμος, som giver en god Liud, smukt udtalende: Ἡδύφωμος, sød eller listig-liudende: Δύσφωμος, som giver en ond eller ubehagelig Liud, ildeliudende: Σύμφωμος, den som samtykker: Πάμφωμος, som giver alle slags Liud. Og saaledes alle de andre af samme forma. Naar mand derimod vil have passivum significatum ind i noget af saadanne Ord, maae de ikke umiddelbar componeres af φωνή, men af dets Verbo φωνέω, og i særdeleshed af præterito passivo, nemlig componeres med φωνήτος, saasom ἀνεκφώνητος, ἀναντιφώνητος, ἀπροσφώνητος. Dette er da min Uarsage, til at forkaste denne Petri Morelli Giætning om Ἀνεκφωμος, u-agtet H. Vossii og J. A. Fabricii Bifald. Hvilken jeg gierne skal frafalde, naar nogen underviser mig bedre. Thi virkeligen kand jeg ikke fatte anderledes, end at ἀνεκφωμος maae efter Analogien betyde det samme, som ἄφωμος, qui nullam vocem edit. Hvis der-

imod det Ord ἀνεκφάντος havde kundet passet sig i Staveller og Tal, (hvilket Ord, endskjønt det en staaer i Lexicis, Hayes dog udi de ældste Orphei Vers hos de Græfiske Philosophos,) skulde jeg gierne have taget dette an med ald Approbation.

Den Jesuit P. Athanasius Kircherus, udi sin ellefte Bog af *Mundo Subterraneo*, Sect. 2. hvori hand strengeligen antaster og bespotter Alchymisterne med deres Lapide philosophico, haver ogsaa bragt sit Opfund for Dagen, til at opløse det Sibyllinske Ænigma. Hand siger, at det skal hede Ὁ Ἄνθρωπος Θεός. Men det synes, at hand her haver drømmet for sig. Og denne Forklaring er slettere og urigtiger, end alle de man endnu haver seet. Udi Ἄνθρωπος er den anden Stavelse 3. Bogstaver, og skulde kuns være 2. Og Tallene blive af alle 3. Ord ikkun 1674. Ja det kand sees af hans Discours derover, som jeg holder uværdig at spille Tiden med, at hand ikke har begrebet den Græfiske Text ret, (som det og er bekiendt, at hand som bildede Folk ind om sin Lærdom i mange rare Sprog, var kun maadelig kyndig i det Græfiske,) men hand har holdet sig blot til den Latinske Version af Sibylla, den hand dog har fordreyet efter sin Billie.

En anden i Philologia og Critica meget lærdere Jesuit, og af vore Tidens berømmelige Mænd, men for ligesaa mange urimelige ja affkyelige, som gode Paafund bekiendt, nemlig P. Joannes Hardouin, haver iblant mange andre sine Paradoxa, ikke ladet fattes paa eet besynderligt ogsaa at udstudere, til dette omtalte Ænigma. Ja hand haver, til at bestyrke den af sine kiereste Jdrætte, som var at gjøre et stort Antal af baade gamle og nye Skribentere til Atheister og Materialister, ligeledes af dette Stykke, eller de nu oplæste Vers, vildet gotgiøre, at Auctor til disse Sibyllina var en formelig Atheist. Derom handler hand i sin *Chronologia Vet. Testam.* Hvor hand ligesom fastsætter, at bemeldte Auctor indfører, under Sibyllæ Navn, Atheisternes Gud at tale om sig, ænigmatice og per prosopopœiam, i saadan Mœning: "Jeg er det almindelige Væsen, som mand seer overalt, og er iklædet Himmelen, Jorden, Havet og Lusten; som er at sige, Jeg er den hele sunnlige Natur. Jeg skal forderve Jorden
"med

"med en Flods Overskylning, og derefter skal jeg giøre min Klædning til rette igien." I dette sidste, nemlig *Resarciam Vestimentum*, ligger da Ordet, som den Sibyllinske Auctor, efter Harduini Mening, vil have. Og dette skal hede ΜΑΔΑΡΑΨΩΝ, af 72 Vestimentum, eller med 7 paragogico 772 (ligesom i Hakeldama) og ῥάψω, a ῥάπτω, farcio, concinno. Thi mand maae mærke, at Harduinus kommer just paa at tale om vores Enigme, ved Lejlighed af en Observation, hand mener at have giort, at deslige Sphinges og mørke Talers Opfindere brugte undertiden selvgiorte og af adskillige Tungemaal sammensatte Ord, som dette *Madagáψωv*, der er af Hebræisk og Græsk tillige. Rigtig nok udkommer af samme galne Ord det af Sibylla udfødrede Tal 1697. Og hand tor end tilsidst fødre alle og enhver ud, at der med ingen Algebra skal paafindes noget beqvemmere Ord til denne Stæd. "Nec vero ulla possit Algebra aliam vocem extundere, quæ sit huic loco opportuna, habeatqve has dotes," er hans Ord. Hand troer og, at Auctor til dette Ænigma har været en ligesaa ugudelig Rætter, som (efter Harduini Tanker,) den Engellænder Thomas Burnet, i at statuere det Syndfloden var paakommen af blot naturlige, og efter Verdens Beskaffenhed paa den Tiid uomgængelige Marsager. Sl. Dr. Fabricius, i *Biblioth. Græc. Vol. XII.* mener, at Harduinus har optænkt dette, til at giække Folk, og at moquere sig over sine Læsere. Jeg lader dette være udommet; efterdi jeg desforuden er forsikret om, at man skal finde udi denne vel meget lærde, men derhos fra Retsindigheds Bey meget vildfarende Mand's Skrifter, andre langt underligere Meninger, dem hand dog har troet af Hiertet.

Flere af dette slags Udtydninger, end disse, ere mig hidindtil en bekiendte, foruden de Chymiske, hvorom i det efterfølgende Capitel skal tales. Og maae jeg da vel ogsaa tilsidst mælde om det, som mig selv er faldet ind om Tingen: Saasom jeg ligeledes har havt den Svaghed, (da fornemme og lærde Mænds Exempler ere saa forfælske,) at spille nogle Timers Tiid og Estertanke paa dette Enigme. Mig kom endeligen i Sinde, at smidde et Ord dertil; som jeg nu vil overlade til andres Prove og Omdomme. Dette Ord heder ΣΟΦΑΓΩΝ, som udgiør net op Tallet 1697. Er og ni Bogstaver,

fire Stavelse, fem Consonanter og fire Vocaler, ligesom Sibylla vil have det. Beregningen er denne:

Σ	Ο	Φ	Α	Γ	Ω	Γ	Ο	Ν	Summa 1697.
200.	70.	500.	1.	3.	800.	3.	70.	50.	

Og Ordet betyder det store Væsen, eller det Navn (τὸ ὄν, eller τὸ ὄνομα,) som leder og fører til Viisdom, eller, som lærer og underviser, drager og veyleder de Vise. Det er og efter samme Form og Ord-Regel, som παιδαγωγός, μυσαγωγός, ὀχλαγωγός, δημαγωγός, φωταγωγός, &c. Skulde det og ikke være beqvemt nok, hvis GUD (i Sibyllæ Tanke, og efter hendes Poetiske Fiction,) kunde have sagt til Noah: Jeg er den, som er og som var, en Hærrer over Himmelen og Jorden; Og jeg er det Væsen (det Navn,) som fører til Viisdom, som leder og underviser de Vise; Saa at naar du kiender mig ret, skalt du vorde deelagtig i den Guddommelige Viisdom?

Ἦνός δὲ τίς εἰμι, ἐκ ἀμύητος ἔση θείης παρ' ἐμοίγε σοφίης. Dette er jo og samme Navn og Titel, som tillægges GUD i Viisdommens Bogs 7. Capitel, 15. Vers: Αὐτός καὶ τῆς Σοφίας ὁδηγός ἐστι, καὶ τῶν σοφῶν διορθωτής. Hand er den, som fører paa Viisdoms Vey, og regerer de Vise. Vel kunde mand reyse mig en liden Grammaticalsk Striid over tvende, men dog gandske smaae Ting. Den første, at mit Ord er neutrum, og burde vel være et masculinum. Men hertil har jeg alt svaret, at jeg forstaaer Ens supremum, vel Nomen Dei, (τὸ ὄν, eller ὄνομα.) Og hvad Stæd haver Genus grammaticum i Nominibus Divinis? Ere ikke τὸ θεῖον, τὸ ὄν ὄντων, Numen, Πνεῦμα ἅγιον, neutra? Οὐδενος ἀφῆσθηκε τὸ θεῖον, ἀλλὰ πᾶσιν ἐξίσως πάρεστιν, GUD er ikke langt borte fra nogen, men hand er alle lige nærværende: sig de gamle Philosophi. Det andet er endnu meget ringere af Betydning, nemlig at, naar man staver Ordet σοφαγωγόν, maa der tages tre Bogstaver til den første Stavelse, og eet til den anden; Thi saaledes lærer mand Børn i Skolerne, for at give agt paa Sammensættelsen af flere Ord til eet. Men jeg spørger, hvor staaer denne Regel skreven? Og hvi vil mand forbinde gamle Folk, som Sibylla og mig, til dette Børne-Verk? Maae mand ikke stave bemeldte Ord paa lige Maade, som σοφία og σοφιστής; Vores Auctor, der har skre-

vet

vet de Sibyllinske Vers, dem vi have, (enten hand er een eller flere,) regnede aldrig slige Ting saa noye. Hand har givet sig en overmaadig Frihed, endogsaa i det, som var ulige mere magtpaaliggende. Stavelser i Vers at giøre korte eller lange, imod Profodiens Regler og Sprogets Egenkab, er ham ikke usædvanligt. Et Adjectivum Masculinum søyet til et Substantivum fœmininum finder mand i hans Tredie Bog, hvor der staaer *τηνχάες ὄχθαι*. Hans *αὐδήται*, i stæden for *ἀκρόται*, i den første Bog, giver og tilkiende, at hand, foruden sit Grækkisk, har forstaaet noget Latin; Ey at tale om flere hans Eleganter. Hvortil jeg dog ikke vil regne een, som Blondel beskryder ham for, at Keyser Antoninus bliver kaldet *διπρότατος βασιλεύς*, (*lib. 8.*) der skulde hede det samme, som *χρηστότατος*, eller *εὐσεβέστατος*. Thi derudi, naar man ret overvejer Meningen af bemeldte Stæd, skal det befindes, at Blondel har gjort ham for nær. Der falder ellers nok andet for her og der; saa at mand ikke har stor Marsage til at vredes over Joseph Scaliger, for hans haarde Censur over disse Vers, der liuder ikke bedre end saaledes: "In sterquilinio versari mihi videor, quotiescunque ad ea legenda me confero." Sluttelig, den som ikke vil nøyes med mit *Σοφᾶγωγόν*, hand kand lade det blive, og forsøge at finde noget bedre Ord, om saa behager. Jeg for min Part agter at skaane min Tiid, og ikke mere giøre noget Forsøg derpaa.

Da vi nu have hørt saa mange Forklaringer over dette Enigme med Bogstaver og Tal, og hvormegen Umage studerende Folk have gjort sig for at treffe dets Oplosning; Saa motte man vel spørge, hvorfra haver man dette slags Kunstverk? og naar eller hvor er dette opkommet, at søge Mysteria udaf Tal, som ved Bogstaver betydes i Ord og Navne? Det hører dog til den almindelige Bidskabernes Historie, at vide saa vel de sletteste, som de beste Kunsters Oprindelse og Fremgang, og ikke saa løseligen at domme og snakke derom hen i Brævet, efter Giæetninger og Formodninger, men, saavidt mueligt er, noaenledes grundigen. Der ere de iblant lærde Folk, som derivere det fra Jødernes Cabbala litterali; hvor der og spilledes med Tal i Bogstaver og Navne. Noale regne det til Pythæagoræernes Lærdom om Tallene, hvilken Lærdom de Alexandrinske Jøder i Egypten havde vedtaget, da de studerede i den Grækkiske Philosophie,

og, som menes, indbragte meget deraf i deres Cabbala. Fra Jøderne skulde da sligt være kommen til de Christne, ved de mange Jøder af Alexandrien, der bleve omvendte i det første Christi Hundred-Aar, og skulde saaledes bragt dette med sig ind i Christendommen. Jeg troer ikke, at det haver sig saaledes. Endnu har ingen beviist os, mig videndes, at Jødernes Cabbala litteralis & numeralis, som hos dennem heder Gematria, er saa gammel: Og hvad Pythagoræ og Platonis, eller deres Efterfølgeres Lærdom om Tal og Navne angaaer, da var den ingeniunde af samme Art eller Slags, som det vi nu tale om. Den var fuld af Daarligheder og Overtroe, men paa en anden Maade. Hos ingen Pythagoræer eller Platonist Philosophum, være sig hvem det vil, skal man finde, at de have beregnet Bogstaver i Ord efter deres Tal-Betydning. En heller gjør Philo Judæus saadant; ihvormeget hand ellers allegoriserer af Navne og deres Bogstaver, og ihvor slittigen hand bemøyer sig med Tal, efter Pythagoræiske Viis, og paaagter deres Mystiske Bemærkninger. Men af den saa kaldede Gematria treffer man i hans Skrifter ikke mindste Spor. Vil man foreholde mig den ærværdige Bog Zohar, som R. Simeon ben Jochai skal have skrevet i Begyndelsen af det andet Hundred-Aar efter Christum, da maae først udgiøres, om denne Bog kand med Rette høre til saa høy en Alder, eller om den en snarere er nogle Hundrede Aar yngre; eller i det mindste, (efter de lærdeste Folks Mening,) det meeste deraf ingeniunde skrevet af R. Simeon, men i langt sildigere Tider indskiftet: hvorom kand læses i Jo. Christoph. Wolfii *Biblioth. Hebr. Tom. I. a pag. 1134. ad 1144.* Dernæst, naar end bemeldte Rabbi var Auctor til det deri indskiftede Tøyn af Cabbala numerali & litterali, gaaer dog hans Alder ikke høyere, end at hand bliver lige gammel med vores Sibyllinske Poet, som er i Kæyser Hadriani Tid. Derimod ere de nu omhandlende Ænigmata af Bogstaver og Tal meget ældere hos andre Folk, i sær hos Grækerne. Thi, kort sagt, det er et Græksk Pedanterie, tilige med adskilligt andet deslige. De ældgamle Grækske Poeter, og siden længere ned i Tiden de Grækske Skolemestere eller Grammatici til Alexandrien og andenstæds, ere faldne paa meget sligt Gærke-Tøyn, til at fornøye sig i deres Seiskaber, og at prale med deres Skarpsindighed. Pindarus den store Poet fornøede sig eengang med

med at giøre en gandske lang Ode, hvori ikke fandtes nogen eneste gang den Bogstav S. Og om saadanne flere Exempler fand man læse hos Athenæum *lib. X. cap. 16. 20. og 21.* Anagrammata har man ogsaa vildet giøre til en Jødisk Kunst; i det mindste saadan Omsættelse af Bogstaver, som Julius Cæsar og Augustus betiente sig af i deres hemmelige Skrivelser; og som Rabbinerne, endogsaa før S. Hieronymi Tid, har fingeret i Jeremiæ XXV, v. 26. Men hvor ugrundet, eller usikker, denne Forklaring er, have andre noksom vist: (See Poli *Synops. & Commentaire du P. Calmet, ad h. l.*) Det samme er og at sige om den anden Stæd hos samme Prophete, Jerem. LI, v. 1. og hvor skulde Guds Aand binde sig til Jødernes ἀντιστοιχον eller Athbasch? Jeg holder saaledis Jac. Cappelli Anmærkning ad Jerem. LI, 1. for allerrettest, i hans *Observatt. in Lud. & Jac. Cappellor. Opp. p. 478.* og at den eneste Bogstave-Kunst, som haves i Bibelen, ere Acrosticha, ex. gr. i de Alphabetiske Psalmer. Derimod har man Efterretning, at Anagrammata vare allerede i Moden hos Grækerne i Ptolemæi Philadelphi Tid, da den bekjendte Poet Lycophron excellerede deri, og gjorde disse paa Kongens og Dronningens Navne, Πτολεμαῖος, ἀπὸ μέλιτος. Ἀρσινόη, Ἰὼν Ἡρας, som Tzetzes fortæller *in Scholiis ad Alexandram.* Saadan er da ogsaa Oprindelsen af den Kunst med Tal udaf Ords og Navnes Bogstaver, og deraf at fingere Mysteria. Man veed, at de Græske Skolemesteres Forretning bestod fornemmelig i at forklare Homerum og andre Auctores classici for deres Discipler. Her stræbte de nu at bringe idelig noget nyt og i deres Tanke dybsindigt frem, og paafunde ofte sige Hemmeligheder i Homero, som hand aldrig havde tænkt paa. Apion, den Navnkundige Grammaticus, hand som Kæiser Tiberius gjorde den Ære at kalde ham Cymbalum mundi, udsandt, at Homerus havde med den allerførste Stavelse i sin første Bog givet tilkiænde, hvor mange Bøger hans gandske Verk, Ilias og Odyssea, skulde bestaae af. Θι ΜΗ i Μῆνυ betyder 48. Hvilket Seneca med ald Rette beleer, i hans 88. Epistel; Men viser os og tillige, hvorledes Apion troede, at bemældte Kunst med Tal i Bogstaver var endogsaa fra Homeri Tider af. Eustathius fortæller os om flere af disse Folkes unyttige og latterlige Paafund, i hans Forklaring til den sidste Bog af Iliade. Som og ligeledes Plutarchus *Quest. Convival.*

IX, a 3. Men intet er dog af demnem saa latterligt paafundet, som hvad man af samme Slags treffer hos de første Christne, saavel Kirke-Fædre, som Kiættere; siden disse sige sat derpaa, og anvendte det til deres mystiske Forklaringer. Deraf har man en Prove i den falske Barnabæ Epistel, om Abrahams 318. Sønne; hvilket Tal skrives i Græksk med TH. Næmlig T skal betyde Christi Raars, for dets Figurs Skyld, (TAV *signum σωζόν, vel consummatio fertur,* staaer der i et gammelt Vers, som Montfaucon haver i *Paleogr. Gr. pag. 221.*) og IH er den første Stavelse af IHΣΟΥΣ. Alligevel har det samme været meget afholdet og høntaget af Tertulliano, Clemente Alexandrino, Augustino, Ambrosio, Prudentio &c. Skulde nu denne Skribent, eller andre paa de Tider, have lærdt saadant af Jøderne? Nej; ligesaa lidet, som S. Augustinus, der bemærker at i Navnet Adam, skrevet med Græske Bogstaver, indeholdes det Tal 46., som hand derpaa forklarer om Christo, den nye Adam, og bringer dette an ved den Text Joh. 2. hvor Jøderne sige: Denne Tempel har været bygt paa i 46. Aar. Skulde der end findes noget Beviis eller Spor til, at Jøderne havde havt saadant i Brug ligesaa tidligere, og fra saa gammel Tid, som det findes hos Grækerne, da vilde jeg snart sige, at de havde begge lærdt det af Egyptianerne. Disse brugte i deres hemmelige Skrift, eller Hieroglyphicis, Tal (forstaae Tallenes Figurer) til at bemærke andre Ting; Saa brugte de og andre Tings Figurer til at bemærke Tal. Naar de skreve 1095. da bemærkede det Stiktiendhed; og hvorfor? fordi dette var Dagenes Tal i tre Aar, og det Barn, som endnu ikke taledede, naar det var tre Aar gammelt, var som den der havde Tunge, og ikke brugte den. (Saaledes Horapollo *lib. I. §. 28.*) Naar de malede en Stjerne, betydede den et Fem-Tal; og det fordi de fornemmeste Stjærner, hvis Lob de stædse paaagtede, vare fem, nemlig Planeterne, som ogsaa mange Græske og Latinske Auctores regne kun for fem; (Thi Solen og Maanen, saasom meget større Lius, kaldte de ikke Stjærner.) Og andet mere deslige. Grækerne, som bleve Borgere i Egypten, og antog meget af Folkets Skikke, have siden rafineret derpaa med Tal af Navnes Bogstaver. Floden Nilus blev dyrket som en Gud, og betydede Solen: I dens Græske Navn Νεῖλος er just det Tal 365. som er Dagenes i Sole-Aaret: hvilket anmærkes i Heliodori

Aethiop.

Aethiop. lib. 9. Den Afgud Mithras var ogsaa Solen; og naar hans Navn skreves saaledes, *Meθρας*, komme ogsaa de 365. herud. Marti-
 nus Capella har været en egen Mester, og heel erfaren i disse My-
 steriis; Thi hvor mange Gunders Navne har hand ikke opløest Talle-
 ne af? (vid. *lib. 1. pag. 15. lib. 2. p. 25. & p. 43. lib. 7. p. 236. &c.*) Gro-
 tius har ogsaa (i sine Anmærkninger ved Apocalyps. XIII.) beraabet
 sig paa Servium; Men dette er en Fejl af Hukommelse hos denne
 store Mand; Thi vel siger Servius, at man havde hemmelige Nav-
 ne til Guderne, af visse Marsager, foruden de bekjendte; Men ikke
 siger hand, at de vare giorte paa omtalte Maade, nemlig af Nav-
 ne-eller Bogstave-Tal. De Kiættere, som man kaldte Basilidianer,
 have grovt nok imiteret dette Hedenskab, ey allene med deres
Αβρααμ der indeholder samme Tal 365. som *Meθρας* og *Νεῖλος*, men
 endogsaa med at foregive, det Christus har kaldet sig Α og Ω. i Hen-
 seende til Duen, der kom ned over hannem i hans Daab; fordi udi
 Ordet *πενταπετα* (en Due,) indeholdes 801. ligesom i Α og Ω. Dette
 beretter Irenæus om de tvende Kiættere Marco og Colarbaso, og ef-
 ter hannem Tertullianus og Epiphanius. De samme have og været
 Opfindere af det Tal 888. i Navnet ΙΗΣΟΥΣ. Hvilket Paafund er
 hoytideligen bleven antaget af den Sibyllinske Poet, og er, næst ef-
 ter vores ni Bogstavers Enigme, den anden Prove af hans Tal-og
 Bogstave-Spil. Hans eget Paafund kand det ikke være, saasom
 Irenæus tilskriver det forbemeldte Kiættere. Ja fra hvem det end
 er, bliver det et ælendig Borne-og Spille-Verk, i hvor artigt nogle
 have fundet det at ligesom Antichristens Navn i Aabenbaringen be-
 staaer af et tredobbelt Sex, 666. saa habes i Christi Navn et høye-
 re tredobbelt Tal, 888. Men om forbemeldte Kiættere, eller den
 Sibyllinske Auctor, hermed have henseet til Aabenbaringens Bog,
 skal jeg ikke sige for vist. Hvilket dog vel er troligt, og at de ingen-
 kunde har havt den Allegorie i Tanke, som Beda *in Luca cap. 2.* har op-
 digtet, men snarere have vildet betyde, at Christus skulde overvin-
 de og vorde Mester af Antichristen, formedels det større Tal i Nav-
 net ΙΗΣΟΥΣ. Thi dette er en fuldkommen Esterabning af de Grækske
 Skolemesters Klygtighed, og deres lappiske Overtroe. Nemlig
 saaledes have disse forklaret Marsagen, hvorfor Hector blev Mester
 af Patroclo, og sældede ham, og hvorfor Hector blev igien over-

vunden af Achille. Af Navnet Πάτροκλος udkommer ifkun det Tal 871. *Εξωπ* er ulige stærkere, og gjør 1225. Achilles har endnu flere Tal i sit Navn *Αχιλλεύς*, nemlig 1276. Dette Giæffe-Tøy var alt en gandske bekjendt Ting i den Latinske Grammatici Terentiani Mauri Tiid, (der har levet i det tredie Seculo,) og hans Vers liude derom saaledes (pag. 2389. edit. Putsch.)

"Hinc & numeri non similes habere summas;
 "Et nomina tradunt ita litteris peracta,
 "Hæc ut numeris pluribus, illa sint minutis;
 "Quandoque subibunt dubiæ pericula pugnæ,
 "Major numerus qua steterit, favere palmam,
 "Præfagia lethi minima patere summa.
 "Sic Patroclon olim Hectorea manu perisse,
 "Sic Hectora tradunt cecidisse mox Achilli."

Hvad Under da, at deslige Overtroe holdte ved, og havde Gænge i de sildigere Tider, da Lærdommen stærkt formindskedes? og at man finder deraf hos de Byzantinske Stribentere: Saasom naar Nicetas Choniates skriver, (i sin 7de Bog,) at Kæntser Manuel regerede 138. Aar; som var betegnet ved de to sidste Bogstaver i hans Navn H.A. Jeg forbigaaer de Exempler, som Fabricius har anmærket i Biblioth. Græc. Tom. I. pag. 209. Spaadømmes, Oraklers og Drømmes Fortolkere toge og derfra endeel af deres Regler: Saadanne forekommer hos Artemidorum, i hans 2. Bogs 75. Capitel, 3. Bogs 34. Cap. 4. Bogs 25. og 26. Capitler, for Exempel: Naar een stod i Tvivl, om hand skulde reyse eller blive hjemme, og hand drømmede imidlertid om den Bogstav *ε*, motte hand ikke reyse; Thi med *ε* svarer det imperativum *μῦνε* (bliv tilbage,) eftersom det Tal 100. er i dem begge. Var hand i Tvivl, om hand skulde reyse til Lands eller til Søes, og samme Bogstav *ε* kom ham for, motte hand vælge det første; thi her betydtes da *πῆξι*, (til Fods,) som ogsaa gjør 100. Var det en Kævere eller Ugiærnings-Mand, der drømde om bemældte Bogstav, motte hand være vis paa at vorde greben; Thi her tiende ham til Forklaring Ordet *πῆσαι*, hvori ligeledes er 100. og som er Bolter og Stock om Benene. Saadanne kalder man i Græc.

Grækkisk ἰσοψηφα, d. e. Ord af lige Tal; nemlig hvoraf Bogstaver-
 nes Tal-Bemærkelse udgjør den samme Sum; saaledes som i ΠΩΝ
 og ΠΩΩ , og som i flere Exempler af Gematria, hos Buxtort. in
Lexico Rabbin. p. 446. seq. hos Petrum Galatinum in *Arcanis Cathol. Verit.*
 hos Hackspan. de *Cabbala Judaica*, Petr. Possin. *Spicileg. Evang. S. 73.*
 og mange andre. Men hos Grækerne bliver det vel, som jeg sagde,
 en lang Tiid ældre. Alexander Polyhistor levede i Sullæ Tiid; Af
 hannem har Syncellus i sin Kronike indført et Stykke af Chaldæer-
 nes Fabeler, hvor der tales om den Kvinde Omorca, hvis Navn
 betyder det samme i Tallene, som Grækernes Σελήνη (Maanen,)
 nemlig af Ομόγεα udkommer det samme Tal 301. I *Anthologia Epigr.*
lib. 2. har man et Satyrisk Vers paa een som hedde Damagoras, hvor
 Poeten har udfundet, at af Navnet udkommer det samme Tal,
 som af λοιμός (Pestilens,) nemlig 420. ergo er Damagoras en Pesti-
 lens, ja saa meget værre endda, som hans Navn er længere, og
 af flere Bogstaver, end λοιμός . (See herom Mureti *Varias Lectt. lib.*
14. c. 13.) Hos Cedrenum læses, at Kæyser Basilisci Navn haver det
 samme Tal som Ἐμπρησιμός (Ildbrand,) nemlig 743. ergo skulde
 hand blive en Ulykke for Regieringen, og den store Ildbrand i
 Constantinopol skulde paakomme i hans Tiid, som skeede an. Chr.
 475. Saavidt kunde da dette slags Daarlighed og Urimelighed
 gaae; Efterat Grammatici, de første Opfindere til sligt, (som siden
 blev brugt, nu til Satirer og Skandskrifter, nu til Ere-Digter og
 Hylfrier, nu til den skændigste Overtroe,) havde i Begyndelsen
 prøvet det med enkelte Ord i deres Homero: Indtil der bleve saa-
 danne Daarer og Tids-Forsvendere iblant dem, der forsøgte det med
 mange Vers tillige. Alt vilde giøre det med et par Ord engang til
 Tiidsfordriv, kunde man endelig holde dem til gode, der intet bedre
 vidste at skaffe sig at bestille. Men at blade den gandske Homerum
 igiennem, for at udsøge hele Vers, hvis Tal i Bogstaverne just kom-
 me lige ud og til samme Facit med hverandre, sligt hører ikke til
 Mennesker, der ere ved fuld Fornuft, men fortjener at sættes i Daare-
 Kisten. Gellius fortæller, at hand haver havt en Bog i Hænder,
 hvor saadanne Vers vare optegnede: Og i de lærde Mænds Anmærk-
 ninger ved denne Artikel i Gellio (*lib. 14. c. 6*) læser man Prøver af
 deslige hele Vers, der ere fundne i Grækkiske Manuscripter.

paa har og andre Grillensfængere af Poeter foretaget sig, at pine deres Hierner med at gjøre hele Epigrammata, paa samme Viis: Hvoriblant var een ved Navn Leonidas, hvis Vers haves i *Anthologia Epigrammatum Græcorum lib. 6.* Og hannem har det i saa Maade ikke kostet lidet, at efterlade sig et Minde af en stor Kunst-Fantast og fuldkommen Giæf. Huetius er den, som har tilgavns opdaget og bekjændtgiort denne Leonidæ Artigheder; og det er billigt, at man ikke forglemmer bemældte lærde Biskops Fortieneste herudi, helst hand selv saaofte erindrer derom, ligesom det motte være een af hans kiæreste Paafindninger; Næmlig ey allene i sine *Notis til Anthologiam, pag. 40.* (hvilke Grævius lod trykke, bag ved den fjerde Edition af Huetii Latinske Vers, til Utrecht 1700. in 12.) Men end og siden in *Huetianis* §. 101. og endelig i sit *Levnets Beskrivelse, eller Commentario de rebus suis lib. 3. pag. 146.*

Den skiffeligste, og, i mine Tanker, uskyldigste Brug af den nu omtalte Kunst med Tal i Bogstaver, var den, som de gamle Biskoper, i det femte Seculo, som man mener, indførte, og brugte, til at forekomme Svig og Forsalfkning, i deres Breve, som de kaldte Literas Formatas. Først skreve de oven i Brevne fire store Bogstaver, som vare Begyndelse-Bogstaverne af de Ord, ΠΑΤΗΡ, ΠΙΟΣ, Ἄγιον Πνεύμα, og i Enden af Brevet, enten det hele Ord AMHN, eller i dets stæd det Hebræiske 5 og det Grækske 9, saaledes 59. Disse samtlige Bogstaver, motte findes i alle slige Breve, og udgiøre det Tal, naar man regnede dem tilsammen, 660. Næmlig Π 80. Ϡ 400. Α Ι. Π 80. 5 99. (AMHN er ligeledes 99.) Summa 660. Derforuden skrev man inden i Brevet fem andre Bogstaver, som vedkommende Læsere ogsaa motte beregne: Disse vare 1.) Af dens Navn, der skrev Brevet, den første Bogstav, 2.) Af dens Navn, som Brevet var til, den anden Bogstav; 3. Af dens, som det handlede om og angik, den tredie Bogstav; 4.) Af Stædets Navn, hvor det blev skrevet, den fjerde Bogstav; 5.) Indictions-Tallet, som var Brevets Datum. Til allersidst satte man undertiden Nøgelen, næmlig med disse Ord: *Continet hæc epistola summam numeri* . . . Og saaledes meente mand, at den som regnede alle disse Bogstaver tilsammen, da man fornemmeligen havde at agte paa de fem sidste eller

eller mobiles, kunde strax see, om Brevet var rigtigt. Men hvo seer ikke, at der hørde liden Kunst til for en Bedragerer, at giøre dette efter? Til nærmere Oplysning, finder man Prover af deslige Breve i Sirmondi *Notis ad Sidonii Apollinaris lib. VI. epist. 8.* ja flere endnu hos Ferrarium *de antiquo Eccles. epistolar. genere lib. I. c. 5.* som endskönt hand er vidtloftiger, giver dog ikke saa god Forklaring derom, som Sirmondus. Og er ret ærgerligt, at Philippus Priorius udi sin *Tractat de Literis Canonicis*, da hand har taget alt hvad hand haver, om dette Kunst-Verk in litteris formatis, af bemeldte Sirmondi *Notis*, hand dog ikke eengang nævner ham, og dermed vil skiule sit plagium. Ellers finder man og herom hos Baronium *Annull. Tomo V. Du Cange in Glossar. Jac. Goar. in fine Euchologii Gr. pag. 93.* og i Thomæ Brunonis *Judicio de Canonibus & Constitut. Apostol. §. 34.*

At vilde nu ogsaa didhen føre, efter den almindelige Viis, og saa mange Exempler, den Stæd i Aabenbaringens Bog, *Cap. XIII. v. 17. 18.* hvor der tales om Diurets Navn og dets Tal, holder jeg at være alt for dristigt, ja, hvis det ikke var saa mange gode og lærde Mænd for nær talt, formasteligt. Der staaer jo ikke, at det er Bogstaverne i Diurets Navn mand skal beregne efter deres Tal-Betydning, eller at Tallene, de 666, skulle søges i Bogstaverne af Diurets Navn. Man beregne Diurets Tal; Thi det er et Menneskes Tal; og dets Tal er 666. Disse ere allene Ordene. Jeg bekiender, at denne Stæd er overmaade mørk og vanskelig, saavel som mange flere i bemeldte Bog. Men skal det komme an paa, at finde et Ord eller Navn, hvis Bogstaver udbringe det Tal 666. da bliver dette langt fra ikke vanskeligt. Sligt har mand noksom erfaret, da en saadan Mængde af Fortolkere, de middelmaadige med de beste, i alle Seculis, og i alle Parter af Christendommen, have bragt os et anseeligt Antal af Ord tilvene, og paa een og den samme Viis ligesom grebet i Lusten. Men hvad siger den hellige Skribent: *Ὅδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἕχων νόον, ψηφισάτω.* Her er Viisdommen, den som haver Forstand, hand regne. Mon dette være Jødernes Cabbala, eller den saa kaldede Gematria, som hand herved forstaaer? Jeg veed vel, hvad for Lærde, der saaledes have meent og skrevet. Men hverken de eller deres Læremestere have endnu kundet gotgiøre, at Cabbala

er saa gammel, som Aabenbaringens Bog. P. Massuet i sin *Dissertatione prævia in Irenæum* S. 21. pag. XX. tør sige, at ingen skal bevise den at være over 5 a 600. Aar gammel. Og en anden lærd Frankos, Mr. de la Nauze, har i sine *Remarques sur l'Antiquité de la Cabale* påstaaet, at den er først opkommen i det Tiende Hundret Aar efter Christum: (See *Memoires de l'Academie des Belles Lettres* af det Aar 1731. hvor disse *Remarques* staae indførte.) Men dette lader jeg være, ikke min, men disse lærde Mænds Thesis, som de maae udfegte med dem der gjøre stort Bæsen af denne Kunst. - Nok er det, at $\Sigma\phi\alpha$ og $N\beta$ bør derfor ikke strax være Cabbalistiske Ord, fordi α β og γ staae malede i Arbore Cabalistica. Thi hvem er den første Malere og Opdigtere af denne Barbariske Figur? Og fra hvad Alder skriver den sig? Ordene ere meget smukke, og ere de end af Bibelen, saa ere de jo ogsaa almindelige hos Hedenske Skribentere. Thi hvor ofte nævner ikke Plato dennem, og hvor ofte forekommer de ey hos de Platoniske Fortolkere, der ere saa fulde af Overtroe? Skal man da holde Aabenbaringens Bog for et Platonisk Verk, ligesom mange have dømt om Cabbala? kalde ikke ogsaa Chymici, Astrologi, ja Magi selv deres Videnskaber $\Sigma\phi\alpha$; Alt saa bevise disse tvende Ord slet intet. Endnu påstaaes, at Aabenbaringens Bog haver endogsaa flestæds meget tilfælles med Cabbala, i Ord og Talemaader. Men mon ikke mange andre Bøger i Bibelen have Ord, Talemaader og Sentenzer tilfælles med Platone, M. Antonino, Arriano, Maximo Tyrio &c? Cabbalisterne skulle i Sandhed længe lede, inden de bringe os saa mange Parallelismos og Ligheder tilhammen imellem Aabenbaringens Bog og Cabbalam, som Jacobus Du Port, den for dums lærde Professor til Cambridge, har viist os i sin *Gnomologia Homericæ*, imellem andre Bøger i Bibelen og Homerum. Jeg kommer til S. Johannis $\Sigma\phi\alpha$ og $N\beta$ igien, og jeg siger reent ud, at til at treffe et Navn, hvoraf det Tal 666. kand calculeres paa den hidindtil brugte Maade, behoves ingen stor Viisdom og Forstand. En maadelig lærd, og i guddommelige Ting saare lidet vis, der ikkun forstaaer lidt Græskt og Hebræisk, samt veed noget i Kirke-Historien, kand vel finde saadanne Ord i Snes-Tal, uden at anvende meget lang Tiid derpaa. Dertil er ey $\Sigma\phi\alpha$ (eller Viisdom fra Gud) fornøden, men allene en miserabel Umage, Taalmodighed, og Tiids-Spilde.

Spilde. Man bør langt mere slutte, at ved *Σοφία* og *Νῆς* paa dette Stæd, ligesom paa flere i den hellige Skrift, forstaaes en allene det Talent, som enhver er medfødt og som ved Menniskelig Flid forbedres, men en høyere Opløsning, der ikkun til faae meddeles her oven fra. Buxtorfius i sit *Lexico Talmudico* pag. 447. citerer et Sprog af Pirke Abboth, som mig synes her falder vel tilpas: *Rationem Gematricam nosse res minutula est ad sapientiam, at rationem rituum Legis nosse, corpus est sapientie.* Og en andenstæds har jeg læst, anført af Aben Esra, ad Gen. XIV. *Non loquitur scriptura per Gematriam, quia tali modo quisque pro lubitu transferre nomen aliquod potest in sensum bonum aut malum.* Saa kand mand og eftersee, hvad Hackspanius, der ellers ingen Siende var af Cabbala, siger i sin første Disputation *de Nominibus Divinis* §. 52. OG 53.

Hvis de fleste Fortolkere af bemeldte Stæd i Aabenbaringen havde eftertænkt Sagen ret, da havde de lætteligen fundet, at deres Methode grundede sig meest paa Menniskelig Autoritet, nemlig paa de mange Forgængeres Exempler, fra de første Christenhedens Tider af. De ældste og første Christne er dette Præjudicium kommen fra, og har siden holdet ved hele Beyen igiennem. Aarsagen er, at den Tiid Aabenbarings-Bogen blev bekiendt og antagen i Kirken, da var allerede denne Lusus arithmetico-literalis i Brug og i sin fulde Flor, som vi ait have hørt. Intet kunde da synes rimeliger for de eenfoldige første Christne, end hvad de her funde i bemeldte Vers, om Diurets Navn, dets Navns Tal, og at beregne dets Tal, ja end og Tallet 666. derhos nævnt, jo maatte plat høre til deres Grammaticalske Kunst: Spil med Tal i Navne. At komme paa andre Tanker, tilstaaer jeg, ikke at have været dennem saa læt mueligt i de Tider. Den havde spildt sin Umage, som vilde have talet dennem andet for, og var vel neppe bleven hørt, hvis hand havde bedet dem at overbøye følgende Argumenter: I. At Diurets Navn, er jo ikke det selvsamme, som Boastavernes Tal: Betydning i Navnet; Men kand have sin Hensigt til langt andet, enten til deres Tal, som bære Diurets Navn og Mærke, tvert imod dem der bleve beseglede med Glds Navn og Mærke, Apoc. VII. Eller til Tallet af Diurets Ophøjelses Tiid, dets Ophøistes eller Regimentes og Vældes Aar, eller

eller andre særdeles Omstændigheder. 2. At beregne Diurets Tal, det heder jo ikke, efter Ordene, at summere Bogstaverne i dets Navn, efter deres Tal-Bemærkning. 3. Et Menniskes Tal, bliver jo vel at forstaae om Menniskers i Almindelighed, eller paa saadan Maa-
de, som et Menniskes Maal, i det XXI. Cap. v. 17. og ikke at det skal betyde Grammaticorum Maa-
de at giøre Tal af Ord. En Grækkisk Skolemester er jo ikke Menniske per excellentiam, som GUDS Mand skulde ville giøre Forskiel paa, og udi Prophetier betiene sig af hans Invention, fremt for andet mere grundigt. Thi fra andre slags Mennisker, end de omtalte Grammaticis og deres Discipler, er denne Lulus ikke kommen. 4. At de 666. kunde langt rimeliger betyde Prophetiske Tider, eller Aarene af Diurets Navn, forstaae dets Bælde og Regimente, enten naar samme skulde begynde og aabendares, eller hvor længe det skulde blive ved. 5. At ey allene Diuret skulde have saadant Navn, men endogsaa alle dets Tilhængere, saa at ingen kunde sælge eller købe, som ey havde Diurets Navn, og dets Navns Tal. Thi skal dette forstaaes ikkun figurate & improprie, hvorfors da ikke ogsaa det øvrige? Hvis nogen, siger jeg, vilde have gjort flige Erindringer til de ældste Christne, havde det dog ingen Stød fundet, eller kunde bestaaet imod de allerede indgroede Meninger. Endnu i denne Dag, da Critica baade sacra og profana er, des GUD være æret! bragt saa vidt, hvor faae ere dog de, der agte at giøre sig løs; fra selvsamme Præjudiciiis ved denne Stød? Henricus Morus tør end giøre sig ret for Alvore vred paa alle dem, der ikke ville følge den gemene Viis, i at udstudere Ord, som disse 666. ere at finde udi, men heller vende sig til Chronologiam med bemeldte Tal. (See hans *Operum Philosophicorum Tom. 2. pag. 501.*) Jea sparer at nævne mange flere, baade gamle og nye. Een udaf disse sidste har endogsaa et ligedan urimeligt Indfald om S. Povel, nemlig at hand i Epistelen til de Galater, i det IV. Cap. 25. Vers, skulde have betient sig af Jø-
dernes Gematria i den Dispute imod Jøderne, og deraf taget et slags Argument, som den gode Mand ikke selv kand negte, jo i saa Maa-
der at blive heel slet og lidet bevendt. At jeg ey skal tale om hans nye Forklaring af det Ord $\sigma\upsilon\varsigma\omicron\iota\chi\epsilon\iota\varsigma$, som enhver dog bør vide, at være, lige saavel som $\sigma\upsilon\varsigma\omicron\iota\chi\omicron\varsigma$ og $\sigma\upsilon\varsigma\omicron\iota\chi\omicron\omega$, gandske brugeligt; og at forekom-

me mange hundrede gange, i den bekjendte Bemærkning, udi de Grækkiske Philosophers Skrifter, men aldrig saaledes, at det betyder det samme som Jødernes Gematria. Samme Mand har og ikke giort sig mindre Umage, for at indbilde os, at Guds Navn i Abenbaringens XIII. Cap. havde aabenbaret S. Joanni de Ting, som allerede vare forbi og tilforne bekjendte; saasom det eene Dyr med de 7. Hoveder var, efter hans Mening, Kong Herodes Agrippa, og det andet Nabbi Simeon II. i hvis Navn, naar man sætter 7 (eller R) der forved, man finder 666. Det er at sige, man gjør Abenbaringen af en Prophetisk Bog til en Emblematiske Historie. Min Slutning bliver da tilfødt, at ved alle de Prøver, der foretages paa den sædvanlige Maade, og som hidindtil ere foretagne, naaer man til gandske ingen Oplysning af denne Sted; eftersom Maaden er urigtig og falsk. Den Respect, som jeg ellers haver for S. Irenæo, kand og slet ikke bringe mig paa anden Tanke; endskiont man tillige beraaber sig paa Fornuften, saa og paa deres Vidnesbyrd, der havde kiendt S. Johannem personligen, og havde sagt, at Tallet af Diavets Navn skulde udfindes ved de Grækers Beregnings Maade udaf Bogstaverne i Navnet. (Saaledes taler man i sin 5. Bogs 30. Capitel.) Ja! ligesom de der havde seet og kiendt S. Johannem, skulde ogsaa just have forspurt sig hos ham, om denne passage i hans Abenbaring, og man da skulde henviist dem til den gemene Viis i at opløse slige Ænigmata af Bogstaver! Men hvo sligt vil troe, man saaer da ligeledes at troe, hvad mere de samme got Folk fortalte efter den hellige Apostels Mund, nemlig at vor Frelser Christus levede her paa Jorden i et halvhundrede Aar: foruden anden mere urimelig Snak, som denne ærlige Irenæus fortæller os, efter deres Beretning, der havde kiendt S. Johannem personligen. (See hans 2. Bog *contra Hereses* cap. 22. og den 5. Bogs 33. Capitel 2c.) Langt fornuftiger og sundere er det, som meerbemeldte Irenæus selv af sin egen Mening har dømt og raisonneret om Sagen, naar man siger, i den 5. Bogs 30. Cap. *Ασφαλές εστιν και ακινδυνότερον, τὸ περιμένειν τὴν ἐκβασι τῆς προφητείας, ἢ τὸ κατασοχάζεσθαι, και καταμαντεύεσθαι ὀνόματος.* som heder: "Sikrere og mindre farligt er det, at oppebie Prophetiens Opfyldning, end at vilde ved Gætning slumpe til at udfinde et Navn til

Tallet 666.) Ungefær ligedan er S. Hippolyti Mening, i hans Bog om Antichristo, pag. 25. edit. Fabric.

Det Andet CAPITEL.

Skæderat vi have nu hørt de adskillige Meninger om Navnet med de ni Bogstaver i fire Staveller, dets Hentydning paa GULD selv; saa bliver udi det Andet Capitel at vise, hvorledes Thymisterne ere komne i færd dermed, for derudi, efter deres Indbildning, at finde et saadant Ord, som kunde henhøre til deres Kunst.

Mand maage da her først for alting erindre sig, at saa snart disse Sibyllinske Vers, som vi endnu have, (endskjønt derudi her og der fattes meget,) de vare komne ud i Verden, have de strax vundet en utrolig stor Credit, og ere af godtroende og enfoldige Christne, der meente at de vare ægte, og just de selvsamme som Romerne havde holdet i Luffe og Forvaring, bleven vel saa meget afholdne, som det sande GULds Ord i Bibelen: Paa samme Maade, som Helgenes Lægender ere endnu om Dage, hos visse Folk, udi lige, om ikke i større Algt og Bærdie, end Christi og hans Apostlers Lærdom. Dette gif og saa vidt, at de andre klogere Christne, saavel som og Christendommens Fiender, gjorde Skæmt deraf, og kaldede hine Spottevæts Sibyllister; som mand finder hos Origenem *contra Celsum lib. 5.* Ja mand havde, i det andet Seculo, Skrifter digtede under Apostelens S. Povel's Navn, hvori Sibyllæ Prophetier bleve recommenderede til Læring; hvilket er klart at kiende af en vis Stæd hos Clementem Alexandrinum *Stromateon lib. 6.* Den Jesuit P. Laubrusseau (eller, som hand kalder sig, Honorius à S. Maria,) udi hans Bog om Critiquens Misbrug P. 2. pag. 49. og den Spanske Benedictiner D. Feijo, i hans *Demonstracion Critico-Apologetical Tom. 2. p. 16.*, (ey at tale om den saa oprigtigen og vel menende, som i denne Sag stet grundet Joh. Christian Nebring,) giøre sig forgjæves Umage, med at ville bevise, det S. Paulus havde dog vel enten skrevet eller sagt siat: Det lige som denne var den eneste Bildfarelse, man havde mærket hos Clem. Alexandrinum; Ja ligesom det var troeligt, at hvad GULD havde betegnet for sit eget Folk i det gamle Testamente, langt fra ikke saa

fla. li-

klarligen, men under Skygger, Forbilleder, og ved forblummede Prophetier, dette skulde hand for Hedningene, ved disse Spaaqvinder, have aabenbaret ulige fuldkommere, og i alle Maader lige saa klart, som man vidste det efter Tiden, forstaae efter Christi Opstandelse. Thomas Hyde, i hans Bærk *de Religione Persarum*, c. 32. har (at jeg ey skal tale om en Mængde andre) nævnt Tingen med sit rette Navn i disse faae Ord: "Ea, quæ hodie sub nomine Oraculorum Sibyllæ extant, nullum Oraculum continent, sed tantum Historiam Bibliæcam, ab aliquo Christiano ex Bibliis & Patribus collectam, & carmine Græco conscriptam." Man kunde lægge dertil, at de Spaa-domme som deri findes indstrøede uden for Bibelen, og angaaer de Tider efter Antoninorum Regirring, ere hver og een befunden falske. Jeg forbigaaer, hvad derom er sagt af Casaubono, Jo. Opsopæo, Jacobo Capello, Dav. Blondello, Jo. Alb. Fabricio, og meget mange flere, saasom noksom bekiendt. Men Skade er det, at vores ypperlige Dr. Jesper Brochmands fem Dissertationes, som hand kalder *Specimen Scriptorum Ecclesiasticorum Seculi I.* ere saarare, og ikke mere at finde, da de ere endogsaa meget faae af vore Landsmænd bekiendte; Thi ellers kunde jeg henvise mine Læsere til den forste deraf, hvor de skulde finde dette Sibyllinske Bedragerie gandske vel opliust, og at denne Danske Theologus, 16. Aar forend Blondelli Skrift kom for Liuset, haver i et Arbeide af 24. Sider in 4to med megen Grundighed til intet giort alle disse Sibyllinske Oracula, som vi have i disse 8. Bøger. Men at komme igien til Sagen, om de gamle Christnes Høyagtning for bemeldte Bøger, vilde jeg sige, at det var saaledes ingen Under, at, efterdi Folk fulde saa stærk derpaa, og vare saa vel fornøyede ved at finde Christum ulige aabenbarligere i den nem beskrevne, end i Mose, Psalmerne og Propheterne, de da ogsaa bleve særdeles curieux, om at finde Meningen af dette ene Stød, ved hvilket de motte standse, nemlig det *Enigme* af ni Bogstaver; Allerheist derudi lovedes saadan Belønning til den, som fandt det, at hand skulde worde deelagtig i Glds Wiisdom.

Mand haver da, udaf sliig Drift givet sig i Arbeide dermed, og giættet hver paa sin Maade. De som gave agt paa Fortællingen om Glds Tale til Noe, og paa Sammenhængen i Sibyllæ Ord,

kunde vel see, at derudi laae ikke noget Philosophisk Ord, eller nogen Chymist Mening forborgen; Men at det motte være et Navn, der passede til GUD selv og hans Egenheder. Men derhos kunde de Alexandriniske Philosophi (forstaae de af dennem, som vare Christne, og som studerede i Chymien) ikke bare sig, for at tænke og giøre saadan Slutning, at naar de først havde indseet og penetreret, hvad for et Navn der laae skult under bemeldte Enigme af de ni Bogstaver, skulde GUD, i følge af hans Løfte, skenke dennem den Guddommelige Viisdom af det Høye; Menende herved den slags Viisdom, som de meest attraaede, som var at indsee i Naturens dybe Hemmeligheder, forvandle de ringere Erker til de dyrebare, med eet Ord, at giøre Lapidem Philosophorum. Thi hvorledes (tænkte de,) kunde nogen Viisdom være fuldkommen, og kaldes *Dei* eller Guddommelig i Sibyllæ Vers, uden denne Oplysning i Naturens Hemmeligheder var derhos? Og mand maae vide, at i Egypten og i sær til Alexandrien vare disse Sibylliske Bøger meest afholdne, og bleve almindeligen læste. Saa var og sammesteds, iblant Christne saavel som Hedninger, en stor Deel, der endnu studerede og laborerede i Chymien, ventende at komme efter de gamle Egyptiers Kunstgreb, som man var fast i Indbildning om at have giort Guld, Edelstene, og andre dyrebare Mariteter.

Den samme Alchymisternes Drukkenskab, (jeg mener deres fanatiske Tanke, de have giort sig om Viisdommen, at den fornemmelig bestod i Naturens Hemmeligheders Kundskab,) have de Christne som til Kunsten vare hengivne søgt endogsaa at legitimere og beskryfe med GUDS eget Ord, og grundet sig paa visse Sprog i Bibelen, for Exempel: Herrens Frygt er Viisdommens Begyndelse, Prov. 1. Dersom du søger efter Viisdommen, som efter Sølv, og randsager efter hende, som efter dyrebare Ting, da skal du forstaae Herrens frygt, og finde GUDS Viisdom; Thi Herren giver Viisdom; Hand lader det vel lykkes for de redelige 2e. Prov. 2. Og mange deslige hellige Texter. Thi saa længe denne Indbildning var her, at ingen Viisdom i dette Liv kunde komme nær i Eignelse med den, som Chymisterne eftertraagtede, og at ingen herligere Anledning kunde have til at prise GUDS Under-

Berf

Vær i dette Jordiske, saa motte alt andet, hvad Folk regnede for Wiisdom uden for Guldmagieriet, agtes for gandske ringe Ting. Fra denne selv samme Kilde er da deriveret den Indbildning om Gudsfrøgtes og Helligheds Fornødenhed til at vorde Adeptus; Næmlig allene fra bemeldte Udtydning af den Hellige Skriftes Sprog, hvort Wiisdom nævnes; Og hertil er da ogsaa kommet vores Sibyllæ mørke Tale om Navnet af de ni Bogstaver, med sin tilføjede Forjættelse. Hvad sig de ældere Hedenste Chymister anbelanger, og dem, hvis mangfoldige Bøger om Guldmagieriet Røyer Diocletianus lod ødelægge og opbrænde, da hand havde indtaget Alexandrien, (hvilket ikke Suidas allene, som Conringius med en ubeskeden Hestighed forekastede vores Borrichio, men endogsaa de der ere nogle hundrede Aar ældere, have talt om,) Hvad angaaer, siger jeg, disse saa gamle Chymister, da skal ingen bilde mig ind, at Kunsten hos dennem har været forskelløst med stor Hellighed, i hvad den er bleven siden, forstaae efter Christendommen. Thi at der nu, endogsaa i de allerældste Chymiske Skrifter, som ere bekiendte, findes en heel Deel, der smager af Gudsfrøgt, kommer deraf, at de samme, omendstiont under gamle Hedenste Skribenters Navne, saasom Hermetis, Oltanis, Democriti, Aristotelis og Theophrasti, ere dog hvert og eet digtede af Christne Folk, fra det Tredie Hundret Aar af, og siden udi længe efterfølgende Tider. Sært nok er det, at vores hyperlige Dr. Borrichius ikke har vildet troe dette om dennem alle, som hand dog selv vedgik og tilstod om de fleeste, naar hand saa siger i *Sapientia Hermetis & Aegyptior. vindicata*, pag. 86. "Et vero profitebantur libri Chemici plerique doctrinam Christianam, quemadmodum ex Archelai, Hierothei, Theophrasti aliorumque Chemicorum scriptis clarissimum est."

Men at komme igien til vores Sibyllinske Enigme, da have, som før er nævnt, de første Christne Chymici været nogenledes skikkelige og forsigtige, og forsøgt at udtyde det ligesom andre, nemlig som noget til Gud selv henhørende; havende imidlertid den Troe og Tillid, at naar de havde begrebet dette Guds Navn, som Sibylla pægede paa, og lærdt ham at kiende, skulde de nyde Forjættelsens Frugt, som derved hæftede, og gelange til Wiisdommen, som de

attraade. De yngre og sildigere Laboranter ere faldne til en større Daarlighed, og have tabt den rette Hensigt; som det gierne pleyer at gaae. Og da man eengang var bleven fast i dette Præjudicio, at bemeldte Sibyllæ Enigme hørde Chymisterne og Guldmageriet til; Saa blev deres Slutning omsider denne, at det motte være et Philosophiskt Ord, som herudi var betydet, enten Materien til den Philosophiske Steen at giøre, eller noget saadant som aabnede Dørren til det store Verk. Thi det synes at disse got Folk nu ingen mere Kundskab havde til Sibyllæ Bøger, ja viiste vel intet mere deraf, end dette eneste Stykke, nemlig de sex Vers, hvori oftbemældte Enigme er befattet: ligesom de, der intet vide mere af Guds Ord, end som det blotte Pater noster eller Ave Maria, og vide dog ikke engang, hvorfra det havet, nemlig om det staar i Bibelen eller ikke.

Til det første og meget skikkelige Slags synes vel at kunde henhøre den Skribent, der har forfattet een eller flere Chymiske Tractater, under den ældgamle Philosophi Democriti Abderitæ Navn: Ligesom at Democritus, den Tiid hand var udi Persien, i Kong Xerxis Tiid, skulde da sammestæds have lærdt den hemmelige Chymiske Videnskab af en Mago, som hedde Ostanes; Og man har bemærket, at Ostanes var et tilfælles Navn for alle Persiske Magis. Af disse Chymiske og Democrito paadigtete Tractater er ikkun lidet nu tilovers i Bibliothekerne, og forekommer iblant andre Græfiske Chymicos, (hvoraf den allermindste Deel havet paa Tryk,) udi visse Samlinger; ja, som det ofte skeer, noget mere udi een Samling, end i de andre. Dominicus Pizimentus, en Italiensk Medicus, har oversat paa Latine noget af disse Stumper, samt af faae flere Græfiske Chymicis, og udgivet det an. 1570. Men ikke findes enten i hans, eller i saamange Græfiske manuscripter, man nu om Dage afveed, den mærkelige Prædiken og Lærdom, som visse Græfiske Historie-skrivere, fra det 8de Hundred-Aar af, have talt om, og tillagt bemældte Democrito. Og hvis saadant haver staaet i de Chymiske Skrifter under hans Navn, maae man sige, at Skribenten er gaaen høyt med sin Gudelighed, og har indført Democritum saaledes at tale om Dyd, samt at prophetere om Christi Aabenbarelse i Riødet, at det lætteligen kiendes, det hand ey allene har vidst af disse

diffe sex Vers og vores ni Bogstavers Enigme, men hand har læst den hele Sibyllam med Glid. Den Kronikefriver Joannes Malala, der har levet i det niende Seculo, fortæller dette saaledes, i hans fjerde Bog, (pag. 104. edit. Oxon.) Ἐν ἀνδρῶσι δὲ τοῖς χρόνοις ἦν ὁ Δημόκριτος, φιλοσοφούμενα διδάσκων, ὅσις ἢ ἐν τῇ φιλοσοφῷ αὐτῆς συγγραφῇ ἐξέθετο ταῦτα, ὅτι δεῖ τὸν θέλοντα φιλόσοφον γενέσθαι, ἀσκεῖν σωφρονεῖν, πάντων ἀπέχεσθαι κακῶν, πάντα δὲ ὀρθῶς νοεῖν ἢ πράττειν, ἢ ὅτε ἕως φιλοσοφήσει, τότε μαθήσεται τὸ Ἐνεαγράμμον Ὄνομα, ἢ ὄψεται τὸν υἱὸν τῆς Θεᾶς, λόγον ἰὸν ἀπαθῆ, παθητῶν μελλοφρανῆ. Φέρεται δὲ ταῦτα εἰς τὸ σύγγραμμα Θεοφίλου τῆς σοφωτάτης χρονογράφου. Hvilket liuder i Dansk: "Ved disse samme Tider, (d. e. Pelopis og A-trei Tider, efter Malalæ Regning,) "levede den Blisdoms Lærere Democritus, som udi sine Philosophiske Skrifter ogsaa haver lærdt dette, at "den som vil blive en Philosophus, (saa kaldte man i de Tider meest allene "Chymicos,) hand bør at øve og lægge Bind paa Maadeligheds Dyd, "holde sig fra alt Ondt, og stædse tanke og arbejde paa det som retsin-digt er, og naar hand paa saadan Maade vil beslitte sig paa Blisdom, "(og i sær paa Chymien,) da skal hand lære at begribe Navnet med de ni Bogstaver, og hand skal faae Guds Son at see, som er Ordet u-den Lidelse, og som skal aabenbares til at lide. Og dette er taget af "den lærde og vise Kronikefrovers Theophili Historie." Saavidt gaaer herom denne Malalæ Ord. Hvad hans Auctor og Bidne, som her kaldes den Kronikefriver Theophilus, sig anbelanger, og hvis Skrifter nu ikke mere ere til, da beviser Humfrey Hody, at denne har levet i det næstforegaaende, eller 8de Seculo. Georgius Cedrenus, som er ved 300. Aar yngre, har og udfrevet dette selvsamme om Democrito i sin Kronike; undtagen, at hand hverken nævner Theophilum, eller nogen anden Auctorem. Cedreni passage haver Conringius ikke vidst af eller givet agt paa, i den Strid med Borrichio, om Alchymien og de dertil hørende Skrifters Væde. Thi ellers skulde man have seet, hvorledes hand dermed vilde have triumferet. Men Morhof, der var af Borrichii Partie, og gierne vilde forsvare hans Meninger, saa meget mueligt var, har virkelig paaagtet og anført Ord fra Ord bemeldte Stæd af Cedreno, (i sin Polyhist. P. I. Lib. 1. c. XI.) har og ikke vidst hvorledes hand vilde snøe og vende sig deri; indtil endogsaa at mistænke denne Grækske Stymper, for at have selv digtet saadant om Democrito. Malalæ Bøger vare endnu ikke udkommen for Lijset, imedens Conring,

ring, Borrichius og Morhof levede. Og Striden kunde dog ey bleven endet, hvad denne Artikel angaaer, med at sige, det Malala, Cedrenus, eller en anden havde digtet sligt om den gamle Democrito Abderita. Helt man paa den anden Side kunde sige med vel saa god Foye, at Democriti Chymiske Skrifter vare ogsaa opdigtede reent tilhobe. Conring, der burde have været vidende om Cedreni Passage, lige saa vel som Morhof, kunde med al Foye have forkastet Borrichio den samme, og paastaat, i disse Democriti Chymiske Skrifter, hvorom her trættes, og hvoraf man nu ikkun havde nogle faae Fragmenta. Borrichius, iblant andet, til at forsvare sin ilde-grundede Mening om Democriti Chymistries Rigtighed, støttede sig meget paa et Vidnesbyrd af Eusebii Pamphili *Chronico*, saadan som bemeldte *Chronicon* var af Scaligero udgivet; ligesom dette kunde have givet stort til Sagen, hvad man end havde troet af sligt end ogsaa i Eusebii Tid, der end selv ingen stor Criticus var. Conring herimod, som nodigen vilde unde sin Bederpart eet saa gammelt Vidnesbyrd, slumpede til at giætte, at det omtalte Stykke hos Eusebium, kunde vel maaskee, ligesom flere, være indslifket af den langt yngre Græker Georgio Syncello. Scaliger havde tilforne giættet, at det var af den Munk Panodoro: Men Conring giættede rettest. Thi nu, da man har faaet Syncelli eget Brev for Dagen, og trykt for sig selv, seer man, at det omtvistede Stykke om Democrito, hører hannem, og ikke Eusebio, til. Og haver da end Borrichius taget feil, og tabt dette Stykke af sin Sag imod Conringium, saa haver jo ogsaa en anden lærd Mand, som er Petrus Daniel Huetius, havt ligesaa liden Grund, i sine *Animadverss. ad Manil. lib. 4. v. 248.* til at paastaae imod Jos. Scaligerum, at ommældte Stykke var af Eusebio selv: Ja hand haver i sine sidste Aar igientaget deisamme in Huetianis, og i en lang Artikel, som er den 129de erklæret sig ligesaa stærk for Alchymiens Velde hos Egyptierne, som nogensinde vores Borrichius, foruden dog at nævne hannem, ja foruden maaskee at have vidst om Borrichii og Conringii Dispute; alleneffe for at have den Fornoyelse at imodstige Scaliger og Bochart. Men for at komme til Slutning om Democrito, da kand man være sikker paa, at alt hvad man enten haver havt, eller som endnu findes, under bemeldte Philosophi Navn, til Chymien hørende, deraf var aldrig den mindste Tøddel den gamle Democrito Abderitæ tilhørende, men digtet under hans Navn, af Græfiske Chymister,

et

et par Hundrede Aar, og maaskee tre, efter Christendommens Begyndelse.

Zosimus Panopolita, ligeledes en Chymist Skribent af Egypten, men hvis Alder en er tilfulde bekiendt, (da dog nogle fører ham til det 5. Seculum.) haver en viist sig saa stor Christen, som den nu omtalte, i at opløse Sibyllæ Enigme; saafremt det er sandt, hvad Dr. Wedel, fordum Professor Med. til Jena, i sin *Oedipo Chymico Sibyllino* beretter, at det Ord, som hand derudi forstod, var *Επιμαρτυρίην*, *Fatum*. Hans Tanke har, maaskee, været, at ingen fandt Lapidem Philosoph. uden den, som *Fatum* eller Guds Beskikkelse havde dertil udvaldt. Men baade er dette Ord urigtigt i den anden og fjerde Stavelser, og Tallene blive alt for faae, ifkun 259.

Stephanus, en Philosophus af Alexandrien, i det 7de Seculo, under Kæyser Heraclio, har i sit Skrift til samme Kæyser om Chymien, indført, som før er omtalt, Sibyllæ sex Vers gandske. Titelen af Skriftet, der findes i de haand-skrevne Samlinger i Bibliothekerne, er, paa Dansk oversatt: *Stephani af Alexandrien, den almindelige Viisnesteres og Læreres, adskillige Maader at arbeide paa i den høye og hellige Kunst.* I moxen alle bekiendte Exemplarier deraf, findes intet vist Ord bestemt til Forklaring af Sibyllæ Enigme. Vel siger uds benævnte Dr. Wedel, at Stephanus haver meent det Ord *Κρυπτογραφία*. Men Wedelius er vist nok bleven forført af Nicolai Flamelli Anmærkninger over Dionysium Zacharium; som kand sees, naar mand i *Theatro Chymico, Tom. I.* confererer den 781. Side med den næstfølgende, (*edit. Argentor. an. 1659.*) Hr. Leibniz, saavel som Dr. Fabricius i Hamborg have havt skrevne Codices af bemeldte Stephano, (og Fabricius havde bekommet sit Exemplar til Foræring af vores Sal. Povels Binding, fordum Kongel. Etats-Raad og Professor her i Kiøbenhavn;) Men i ingen af disse Copier var nogen anden Forklaring, end hvad der haves næsten i alle andre; Nemlig en lang Sammelsurium af den Mystiske Natur-Kundskab, om Elementer, om Planeter, de syv Metaller, Dampen, Lusten, Jlden, Røgen, og detslige. Hr. Leibniz har derfor havt Aarsage til at sige: *Hoc versus mysticè explicat Stephanus, sensu proprio dissimulato.* Morhof in *Polyhist. P. I. lib. 1. c. XI.* haver heller

heller ikke vidst om andet. Men, at der jo har været, og maaskee vel endnu findes, andre og fuldkommere Copier af denne Stephano, bærer jeg næsten ingen Tvivl om; og saadanne, hvori Materien til Forflaring paa Sibyllæ Enigme, ja til den høye og hellige Kunst, som Auctor kalder den, er nævnt. Derom er jeg bleven opliust af Blaise Vigenere hans Anmærkninger over Tite Live, som liude om denne Post saaledes, col. 982. "Quelques autres ne s'arrestans qu'aux trois premiers vers (de l'endroit de Sibylle) ont pensé d'avoir trouvé la febue au gasteau, de presupposer que ce fust *Αρσενικόν*, comme si cela fust parti de leur invention, il n'y a pas 30. ou 40. ans. Mais outre ce que le nombre n'y convient nullement, il y a plus de 800. ans, qu'un Philosophe chymique, appellé Estienne, de la ville d'Alexandrie en Egypte, en ses livres *περί τῆς ἰσοπέχνης χημικοῦσας*, a escrit, qu'un quidam s'estant opiniastré sur la Pierre Philosophale, & ne pouvant venir à bout d'en trouver le subject, fit conjurer un esprit pour le sçavoir: lequel fit response, qu'à tel jour, à telle heure il en trouveroit des nouvelles en une colonne du temple de Serapis, où estoient escrits les vers dessus dits. Et estant à point nommé survenu un fort gros orage, dont la colonne se brisa, audedans se descouvrit le mot dessus dict *ΑΡΣΕΝΙΚΟΝ* escrit en grosses lettres." Alt saa seer mand, at Blaise Vigenere har havt et Exemplar i Hænde af Stephano, hvori der har staaet mere, end i de almindelige Copier; Og saadant et har useilbarligen det Exemplar været, hvoraf Æmar Ranconet lærde og treffede paa sit Arsenicon. Ellers er Eventyret hos Stephanum, (*Arsenicum* undtaget,) temmelig liigt til det, som Democritus Abderita, (forstaae den forhen omtalte Chymist under hans Navn,) udi visse Manuscripter af hans Chymiske Optegnelser, har berettet om sig selv: Nemlig, hvorledes, da hans Læremester var død, og hand selv var i nogen Bilerede med sit Laboratorio og sine Materier at formænge, kaldede hand hannem ved Besværing op fra de Døde: fik ham ogsaa op, og bragte det saavidt, at hand svarede, det hans efterladte Skrifter vare at finde i Templet. Democritus, tillige med den afdødes Søn, søgte saa hen til Templet, og leedte længe efter Skrifterne, men forgiæves. Endeligen komme de ved Lylighed en anden Dag i Templet; Hvor de da bleve vaer, at en Statue bevægede sig, og begyndte at spadsere frem imod dem. Sonnen kiendte, at det var hans Faders Statue, og sagde strax, at Skrifterne maatte være

være forvarede og indelufte i den samme; hvilket ogsaa rigtigheden fandt sig. Dette Stykke træffer man ikke heller i alle Manuscripter af Democrito, og en heller i de Latinske Versioner man har. Lambecius er den, som har fundet det udi det Wienske Manuscript, og har indført det paa Grækkisk i *Comment. de Biblioth. Cæsar. lib. VI. P. 2. p. 170.* Og saavidt om Stephano Alexandrino.

Olympiodorus, ligeledes en Egyptisk Philosophus, skal, efter den rimeligste Mening, være langt ældre end bemeldte Stephanus; og ikke saa ung, som Salmasius in *Exercitt. Plin. mener*, men maae vist nok høre til Kæyser Theodosii junioris Tiid. Hvilket den lærde Th. Reinesius, i den bekiendte og af mange citerede Dissertation om de Chymiske Skribentere, (som man nu finder heel og gandske paa Tydsk indført af Dr. Cypriano i *Catalogo Manuscriptor. Biblioth. Gothanæ, p. 88. ff.*) haver beviist med gode Skiel og Argumenter; og de samme have efter hannem igientaget Lambecius *Biblioth. Vindob. Tom. VI. pag 183. ff.* og Fabricius *Biblioth. Gr. Vol. XII. p. 754. og 756.* I det Stykke, som endnu haves af denne Olympiodoro om den store Kunst, nævnes det Ord *λιθάργυρος*, (*spuma argenti*,) saasom den Materie, hvori man skal finde *ἡ τὸ τετρασύλλαβον ἢ τὸ ἐννεάγραμμα*, d. e. Ordet af de fire Stavelse og de ni Bogstaver. Thi saaledes, siger hand, pleyede de gamle Duse at skiule Sandheden, og deres dyrebare Kunster under forblummede Ord og Taler. Men i hvad hand end siger, passer *λιθάργυρος* sig ingenlunde til Sibyllæ Forskrift. Det er ikke *ἐννεάγραμμα*, af ni, men *δεκάγραμμα* af 10. Bogstaver, og den første Stavelse har een Bogstav for mange. I Tallene blive og ikkuns 824. Ellers maae mig tillades, herved at bemærke, at udi det Exemplar af Olympiodori Chymicis, som Du Cange har havt, (*v. Glossar. Græc. p. 1772.*) haver staaet om Kæyser Diocletiano, hvorledes hand lod opbrænde de Chymiske Bøger i Alexandrien, den selvsamme Fortæling, som ellers findes hos Joannem Antiochenum in *Excerptis Valesianis*, og hos Suidam. Conring, der vilde med al Magt have Ret, da hand eengang havde paastaet, at Alchymien først var opkommen under Kæyser Constantino M. eller strax for hans Tiid, og at man intet vidste derom tilforn, tracterede denne Fortæling om Diocletiano for en Fabel, og saa got som insulterede Borrichio, fordi hand en kunde skaffe et bedre og ældre Bidne derom,

end Suidas. Ingen af de tu gode Mænd havde givet agt paa, at det samme stod hos Joannem Antiochenum, der har skrevet dette 300. Aar førend Suidas, nemlig i Begyndelsen af det 7de Seculo. Og denne Historici Excerpta vare dog allerede udfomne i Trykken, næsten 30. Aar førend Borrichii og Conringii Striid begyndtes. Küster haver i sin Edition af Suida henviist til bemældte Stød hos Joannem Antiochenum. Men Olympiodorus, som Du Cange har ogsaa fundet det hos, naar hand er af Theodosii junioris Tiid, bliver ifkun 150. Aar yngre end Diocletianus; som er virkeligen ey en ringe Ting, til Suidæ, og følgeligen Borrichii Forsvar, og til at igiendrive disse Conringii stormodige Ord: *Quæ de majori illius historiae antiquitate produntur, non nisi fragmenta sunt Borrichiana. Præter Suidam memorasse idem alios, & vetustiores quidem, debuisset Olaus probare.* Men deraf følger endda ikke, at Historien er paalidelig og sandfærdig; da der ogsaa i kortere Tiid, end 150. Aar, fand digtes meget. Der findes i det Udto, som Photius har giort os af denne Olympiodori andet Skrift, nemlig hans Historie, (Cod. LXXX.) een og anden Fortælling, som jeg endnu meget mindre troer, end den bemældte om Diocletiano. Thi at det er den samme Olympiodorus, er ingen Tvivl paa, da hand i samme Historie giver sig selv ud for en Chymist, (fordi saaledes, som Reinesius rettelig har bemærket, betyder ποιητής, paa dette stød, som kommer overeens med vores nu brugelige Ord, Laborant;) Ja hand fortæller ogsaa om de fornemme Mestere i Chymien, hand havde besøgt i Egypten, (pag. 194.) og dem kalder hand προφήτας. Thi at ogsaa Guldmagerne eller Adepti bleve kaldte Propheter, haver Du Cange bevist, in voc. προφήτας.

En anden Græksk, men ubenævnt Chymist, yngre end Stephanus Alexandrinus, som hand foruden andre flere citerer, har, i det Skrift, der er bekiendt under saadan Titel: *Philosophus anepigraphus de modo dealbandæ aquæ divinæ, & cetero Chrysopeiæ artificio*, gaaet en anden Ven, med Tallene i Sibyllæ Enigme, og forvendt dem hen til at betyde, hvor mange gange man skal ved Jlden resolve, varme og opfoge sin Materie, indtil man faaer hende i fuldkommen Stand. Jeg eier af dette Manuscript, saavelsom af fire andre (som ere Theophrastus, Hierotheus, Archelaus, og Heliodorus,) en Latinsk Oversættelse, skreven efter en Copie, som Churfyrsten af Cöln fordim meddeelte til den berømte Knelme Digby. Derudi liuder ommældte Stød saaledes: S. 28. "Præ-
"terea

”terea illi œcumenici seu universales atque celeberrimi artis hujus in-
 ”terpretes atque philosophi numerum omnem resolutionum & in-
 ”flammationum chymicarum, ad hanc rem necessarium, velut in
 ”compendium redigentes, palam mentionem faciunt *hecatontadum bis*
 ”*trium & octo*, item *decadum ter quaternarum*, videlicet demonstrantes hoc
 ”modo, quod decies centies & novies centies recipitur atque dis-
 ”solvitur synthema seu tessera chymica, donec perfectam albedinem
 ”induat, unaque perfectionem ultimam a flavedine consummata ac
 ”stabili sumat.” Ut herudi stikker en Allusion til Callene hos Sibyllam,
 er ingen Tvivl om. Men denne Auctor anepigraphus haver vel ikke
 kiendt videre til hendes Enigme, end allene læst det hos Stephanum Alé-
 xandrinum eller andre Chymister; havt ogsaa ifkun en confuse Hu-
 kommelse deraf, og endelig forvildet sig i dets Mystiske Forklaringer.
 Ja, hvorledes de af ham opregnede *hecatontades bis tres & octo*, item *deca-*
des ter quaternæ, kunde passe sig til *decies centum*, & *novies centum*, veed jeg
 ikke om nogen Regnemester skal kunde forklare.

Endnu forekommer en anden Auctor Anonymus i de Græfiske
 Chymisters Samlinger, hvis Skrift fører denne Titel: *Ἀνύμωτος τῆς Φι-*
λοσοφίας λήθη, *Ἐγὼς τῆς Ἀγαθοδαίμονος, Ἐννέα γράμματα ἔχω*. D. e. Den
 mørke Tale om de Nises Steen, ved Hermes og Agathodæmon,
 efter Ordet af de ni Bogstaver. Hvorledes denne har skilt sig ved
 Tingen, lader jeg være usagt; saasom ingen af disse Haandskrevne
 Samlinger findes nu her i vore Kiøbenhavniske Bibliotheker. Saa-
 meget jeg ellers har erfaret, deels af andres Citationer, deels af de O-
 versættelser mig ere faldne i Hænder, da har ingen af disse Græfiske
 været meget bekymret om et Ord at finde, der kunde i Tal og Bogsta-
 ver beqvæmme sig til Sibyllæ Forskrift, uagtet de have holdet den i saa
 stor Ære og Veneration, og med al Magt vildet trække hendes Enigme
 til deres Haandverk.

Den bekjendte Frankos Nicolaus Flamellus, som levede sidst i det
 14de og i Begyndelsen af det 15de Hundred Aar, havde heel flittigen
 læst disse Grækere; hvilket noksom lader sig kiende af hans Tillæg og
 Anmærkninger til Dionysii Zacharii lidet Verk. Derudi anfører hand
 adskilligt af Democrito, Synesio og Stephano Alexandrino, hand bli-

ver endogsaa ved denne sidste Mystiske og fiædsommelige Forflaring af Sibyllæ Bers, uden at bemøye sig om noget Ord, saadant som i Bersene foreskrives.

Siden udi de følgende Tider, da de nyttige og grundige Vidensskaber begyndte at komme igien paa Jode, haver deres Paa-arbeidning dog ikke skadet Daarligheden, (som man siger,) nemlig ikke været meget til Hinder for det Alchymistiske Studio, ligesaalidet som for Astrologien, saavelsom andre, udi de Barbariske Tider, fra Saracener og Araber indkomne, hemmelige og overtroiske Kunster. Der fandtes, af og til, store Mænd, som have været ivrige Befordrere af den gode og sande Lærdom, og tillige dog anvendt meget af deres Tiid paa de ommeeldte Elendigheder og Lappalier. Italien, Tydskland, og Frankerige vise os derpaa ikke faae Exempler. Der levede, iblant andre, i Frankerige, under Kong Francisci I. og K. Henrici II. Regering, een af de Tiders lærde Mænd, ved Navn Aimar Ranconet, en stor Jurist, god Philologus i Latine og Grækkist, ja derhos Philosophus og Chymicus. Samme Mand var, fra meget ringe Begyndelser, opstegen til anseelige Embeder, og var tilsidst President de la quatrieme Chambre des Enquêtes til Paris. Mange Lærde havde stor Hielp af hannem til deres Skrifter, og til gode Editioner af gamle Skribentere at udfærdige. Ibland andre, ere de Carmina Sibyllina, som man haver, meest udaf hans Manuscripter, og ved hans lærde Anviisninger, komne i den Stand, som Joannes Opsopæus siden gav dem ud. Saa haver hand og givet sig ud for, at have opfundet den retteste Forflaring af Alchymien til det Sibyllinske Enigme, formedelst det Ord Arsenicon. Og hand har fremvinst dette sit Paafund til den berømte Italiænske Medico og Philosopho Hieronymo Cardano, som admirerede og bifaldt det i alle Maader. Men ikke fand jeg troe andet, end at hand maae have havt et Exemplar af Stephano Alexandrino i Hænder, hvorudi den Fabel har staaet om Pillen i Serapis Tempel med Sibyllæ Enigme paa skrevet, og hvor Ordet APZENIKON fandtes inden i, da den sloges i tu. Altsaa har hand havt læt ved at finde Ordet, nemlig i en saadan Codice af bemeldte Grækkiske Chymico. Men her giældte det nu, om at bringe samme Ord i en riaticg Lighed og Overeensstemmelse med Sibyllæ Forskrift. Thi, som Blaise Vigenere retteligen har paaagtet, kom
mer

mer Arfenicon ifkun overeens med de tre første Vers af Sibylla, hvor der staaer, at Ordet skal være af ni Bogstaver og fire Stavelser, hvoraf de tre første har kun hver tu Bogstaver, den fjerde har Resten; og at Consonanterne i Ordet ere fem. Men Ranconet vilde endnu gaae videre, og vilde have Ordet endogsaa regel-rigtigt og velpasset til Tallene hos Sibylla. Og hvorledes skulde nu dette kunde mages, naar den naturlige Ords-Følge og Construction viser os til det Tal 1697. og i Arfenicon er kun 506? Hannem kom da i Sinde, (efter megen og lang Speculeren, som det synes,) 1. at lukke de fire Vocaler ude tra Tællingen, og allene holde sig til Tallene af Consonanterne; 2. Ligeledes at udelukke det sidste ν i Ordet, i Formening, at det var nok, naar denne Bogstav blev eengang regnet; 3. At sætte Comma imellem $\delta\iota\varsigma$ og $\epsilon\pi\tau\alpha$, saa at $\epsilon\pi\tau\alpha$ skulde høre til de efterfølgende Decadas, og ikke til de foregaaende hecatontadas eller Centurias. Saaledes kom da udaf de fire Consonanter i ΑΡΣΕΝΙΚΟΝ, P. 100. Σ. 200. Ν. 50. og Κ. 20. Summa 370. Og af Sibyllæ Ord, naar man adskiller og sætter dem saaledes; $\text{Ἐξα}[\text{το}]\text{ντάδες} \delta\iota\varsigma$, 200. $\text{Ὁκτώ} \kappa\acute{\iota} \tau\eta\epsilon\iota\varsigma \tau\eta\varsigma \delta\epsilon\kappa\acute{\alpha}\delta\epsilon\varsigma$, d. e. otte og ni gange Ti, 170., ligeledes den Summa 370. Men hvad bliver nu af de siden paafølgende Ord, $\sigma\upsilon\nu \tau' \epsilon\pi\tau\alpha$; Her motte hand nu til at bryde sin Hierne paa nye, indtil hand fik i Tænke, at τ' var forskrevet i τ erten, og burde være τ ., hvilken Bogstav motte paa dette stød betyde sin hele Tal, nemlig 300.; Og ved $\epsilon\pi\tau\alpha$ burde man atter forstaae det Ord Decadas, nemlig syv Decadas, eller 70. Saa at her udi $\sigma\upsilon\nu \tau' \epsilon\pi\tau\alpha$ blev endnu igientaget det forrige Tal 370. Maae man dog ikke baade lee, og tillige hierteligen ynkes over denne ærlige Mand's Hierne-Brud, og, at jeg skal tale paa det mildeste, hans ilde spildte og daarlige Arbeide? Ja maae man ikke forundre sig over, at saa stor en Mand, som Cardanus var, har vilddet fortælle os sligt med et særdeles Bisald, i hans tiende Bog, *de Varietate Rerum*, cap. 51.?

Jeg vil alligevel her forbigaae det, som ellers kunde falde at sige paa denne saa irreguliere Beregning, med saamange Bogstavers, nemlig fire Vocalers og en Consonanters, Udelukkelse, med mere; og allene holde mig ved de grove grammaticalske Feil i bemældte Forklaring. Jeg spørger da, om dette er ikke at gjøre Sibyllæ, eller hendes forkappede Auctori, en stor Spot, naar man digter og statuerer i disse fatti-

fattige Vers tvende saa liderlige barbarismos, imod Sproggets naturlige Construction, samt dets uforanderlige Skrive-Maade, at der ikke findes lige til i de fletteste Grækske Skribentere? Ranconet vil, at Ἑξαῶν/αἶδες δὲ skal høre tilsammen, og hede det samme, som ἑξαῶν/αἶδες δύο, Jeg vil troe, at ἑξαῶν/αἶδες δὲ kunde nogenledes taales, ligesom og i Latinen bis centuria. Men in Plurali er det lige saa urimeligt, som naar jeg vilde sige, ὄντες δὲ, eller naves bis, i stæden for naves duæ, og ἄνθρωποι δὲ, homines bis, i stæden for duo homines. Dernæst, naar Ranconet for ved Ἐπ/α sætter T i stæden for Γ, giver hand ikke Ngt paa, at det bliver en plum p Fejl imod Skrive-Maaden; Thi formedelst aspirationen i Ἐπ/α kand der jo umueligen staae T, men maae være θ, som ex. gr. udi Homeri Φόρυν θ' Ἰππομέδον/α τε, og i alle de Grækske Boger, som findes i Verden. Og dette er alligevel den Ranconet, om hvilken Thuanus skriver i sin 23. Bog, quod humaniores litteras ex utriusque lingvæ scriptoribus illustravit, & quod Græce & Latine elegantissime scribebat: Og her indviser hand sig saaledes, blot forblindet af sit præjudicio om Arsenicon i Sibyllæ Vers, at hand ikke kand see de Fejl, som enhver Skole-Dreng kunde advaret ham om. Hvad ere dog vi Mennisker!

Kircherus i sin *Mundo subterraneo*, der hvor hand handler om Lapide Philos. (som er i den XI. Bogs 2den Section,) haver vel taget sig for, at refutere denne Ranconets og Cardani Mening: Men saa stor Kunstner og Regnemester hand var, har hand dog ingen Umage vildet give sig, i at forstaae deres Regning ret, og derfor fremsætter den gandske vrangeligen og imod deres Mening. Tilmed er det falskt, hvad hand siger, at Paracellus har havt samme Mening om Sibyllæ Vers; Thi denne har aldrig nogenstæds nævnt derom, jeg tør og sige ikke tænkt derpaa, eller maa skee vidst at saadanne Ord i Sibyllæ Vers vare til. Saavidt er allene ret i Kircheri Observation, at af Arsenicon kand ikke udkomme et andet Tal, end 506. Skulde nu Sibylla have vildet betegne os just dette Ord, mon hun da ey lige saavel skulde fundet paa med Grækske Vers at exprimere 506., som at opregne de mange flere Centurias og Decadas, dem vi nu læse?

Jacques Gohory en Franskøst Medicus og Chymicus, er længe efter Ranconet, nemlig an. 1575. fremkommen med den selvsamme Mening om Arsenico, udi sit Skrift imod Theophrasti Paracelsi *Tractat de Vita longa*; (og maaskee det torde være af dette Skriftes Titel at Kircherus er bleven bedragen, til at skyldes Paracelsum derfor.) Gohory har i dette Verk givet sig, som og andenstæds, det fordekte Navn Leo Suavius Solitarius. Nogle have meent, at hand var den første Opfindere af bemeldte Forklaring; helst hand og ingen anden nævner. Men Cardani Vidnesbyrd laae allerede klart for Dagen, om Ranconet, vel tyve Aar tilforne. Forklaringen havde imidlertid den Lykke, saa slet den end var, at vinde megen Roes hos Chymisterne i Allmindelighed; endogsaa af een, navnlig Gerhard Dorne, der dog var en stor Bederpart af bemeldte Gohory, meest for Paracelsi skyld, som Dorne var en ivrig Forsvarere af.

Ingen Tvivlpaa, at jo den Franske Chymicus Claude Germain, der opholdte sig paa nogle Aars Tiid hos Dronning Lovise Marie Gonzague i Polen som Medicus, og forestod tillige hendes Chymiske Laboratorio, hand ogsaa havde gjort meget af bemeldte Forklaring, hvis hand derom havde læst: helst efterdi hand, siden Dronningens Død og sin Hiemkomst til Franckerige, udgav et Skrift med denne Titel: *Icon Philosophiæ occultæ, sive vera Methodus componendi magnam antiquorum Philosophorum Lapidem*: hvorudi hand paastod, at Arsenicum var den rette Materie til det store Verk. Men ikke finder jeg, at hand haver nogenstæds anfoet Sibyllæ Vers i benævnte sit Skrift, der siden er indført i Mangeti *Biblioth. Chymicæ Tomo 2.*

Bores berømmelige og af sit Fæderneland samt Boglige Kunster høifortiente Dr. Olaus Borrichius haver noksom udtrykkeligen givet sit Samtykke tilkiende, i sit Skrift *de Ortu & progr. Chemiæ, pag. 98. s.* hvor hand siger: "Certum quidem est, illud antiquæ Sibyllæ: "Ἐννέα γράμματ' ἔχω, τετρασύλλαβος εἶμι, νόει μέ, nulli convenientius aptari, quam Arsenico, auripigmenti soboli, quicquid etiam obturbet" sive Jo. Auratus, sive Kircherus." Og siden lægger hand megen Roes paa Gohory, fordi hand haver igiendrevet Jo. Aurati Mening om Θεός Σωτήρ. Ja, at den ellers brave Borrichius er bleven bestan-

dig i denne Mening, lærer mand end og af det sidste Skrift, hand efterlod sig, nemlig hans *Conspectu Chemicorum illustriorum*, i den 79. Artikel. Dr. Morhof i sin *Polyhistor* (Tom. I. pag. 104.) er og hermed eens, og siger, at Aimarus Ranconet har ikke ilde udtydet Sibyllæ Enigme, og henført det til Arsenicum. Man kunde vel meget undre paa, at saa ypperlige lærde Mænd, som Dr. Borch og Morhof vare, kunde lade sig heraf indtage, dersom man ikke havde noksom andre Exemppler paa, hvilken Fortryllings Kraft der følger med denne saa kaldede Høye Kunst, som disse gode Mænd vare forelskte udi; Og de, som saaledes ere, beslitte sig ikke gierne paa, at examinere til noye, naar de høre eller læse noget til Kunstens Fordeel og Berømmelse. Thi og hvorledes de har forstaaet det Ord Arsenicon, skulle vi siden faae at høre.

Johannes Chrysippus Fannianus, under hvilket Navn en Tractat, *de Jure Artis Alchemiæ*, forekommer i Mangeti *Biblioth.* Tom. I. haver slet intet sagt os af sit eget, men allene anført de oft-bemeldte Vers, med Cardani Ord og Forklaring uforandret. Paa samme Maade ogsaa Dr. Samuel Meyher i sit Skrift *de Numis Chymicis*, cap. 3. pag. 20. Dog lader hand sig til Slutning sammestæds vel befalde Borrichii nærmere Udtydning, hvad man egentlig bør forstaae ved Arsenicon: hvorom jeg siden skal tale.

Den Alchymistiske Skribent, som kalder sig Salomon de Blauenstein, hand som med stor Alvorlighed har sat sig imod Kircheri skarpe Censur over Guldmagieriet, gaaer denne Artikel hos sin Bederspart, saavelsom de Sibylliske Vers selv, reent forbi; hvad heller hand har meent, at samme gav hverken til eller fra, og var Hoved-Spørsmaalet, (nemlig om den Philosophiske Steens Muelighed og Eksistens i Verden,) u-vedkommende, eller ogsaa af anden Aarsage. Dr. Zwelffer, som ligeledes tog sig for, udi sin *Mantissa Spagyrica*, at refutere P. Kircher, haver alligevel berørt denne Post, men heel korteligen. Hand erklærer fornøftig nok, at hand er slet ikke i den Mening, at der sigtes til Guldmagieriet i Sibyllæ Vers: Ja, hand mener, at saadant var en Svaghed hos de Grækkiske Chymister, og at Kircher haver for saavidt Ret. Men derhos legger ogsaa den gode Mand

Mand sin Mening for Dagen, og vil lade see, at hand langt bedre forstod Sibyllam, sigende at her betegnes Θεός σωτήρ. Men denne er Jo. Aurati gamle Forklaring, hvorom længe siden er bleven talt.

Tilfældt er den lærde Medicus i Jena Dr. Georg Wolfgang Wedel ogsaa indtrædet i dette Laug, med en gandske nye, og ligeledes Alchymistisk Mening, som hand fremsætter, under Titel af *Oedipo Chymico Sibyllino*, i sin niende *Decuria Exercitationum Medico-Philologicarum, Dissert. VII.* Sært nok er det, om hand har fundet mene det for Alvore, at der laae noget Chymistisk forborget udi oft-bemeldte Sibyllæ Vers. Thi hans fornemteste Argument, som er dette (*pag. 50.*) "Alii, & potiores quidem, ipsique veteres cumprimis, ad magnæ & "sacræ artis arcanum pertinere, sibi persuasum potius habent," sines mig ikke at smage af nogen stor Philosopho. Og ligesaa sært er det, at den brave Mand har vildet sætte i Tvivl, og giort Problema deraf (*pag. 52.*) enten Uuctor til disse Vers har været heel- eller halv-Hedning: Da det er saa klart, som Dagens Lius, at hand hverken har været dette, og ey heller, som H. Vossius har bildet sig ind, en Jøde; men gandske vist en Christen af Religion, og derhos en Bedragere paa sit Haandverk, endskiont ikke af de allerfineste.

Hvad er da Dr. Wedels Forklaring af vores ni Bogstavers Ord? Jeg svarer: Hand mener, at det skal hede *κασσίτερος*, som er paa Dansk fint Tin. Men som hand blev vaer, at derudi blev en dobbelt Fejl imod Sibyllæ Regel; eftersom (1.) *κασσίτερος* er 10. Bogstaver, og (2.) er der tre Bogstaver i den første Stavelse; Saa greb hand til og tog det ene σ bort, som hand har forsøgt at forsvare, men med meget maadelige Skiel. Jeg sætter dog, at mand derudi kunde seye ham; Saa staaer dog tilbage, om Reaningen, nemlig Teller, kunde staae Prove, i det Ord *Κασίτερος*. Dr. Wedel tæller disse Bogstaver paa saadan Maade:

20.	I.	200.	10.	300.	5.	100.	70	200.	Summa
K	α	σ	ι	τ	ς	ρ	ο	σ	906.

For nu at faae dette ringe Tal passet til Sibyllæ Verses Mening, bærer hand sig saaledes ad: Hand skiller Ordene ad, og interpungerer

gerer dem paa sin egen Maade, udi disse halvandet Vers, som følger:

Τὸ παντὸς δ' ἀριθμὸς ἑκατοντάδες εἶσι, δις ὄκτω,
καὶ τρεῖς τρεῖς δεκάδες.

Her mener hand, at ὄκτω skal først høre til ἑκατοντάδες, eller til Centurias, saa at her bliver 800. Og dernæst skal samme ὄκτω høre til δις, som gjør da 16. De tre gange tre Decades gjør hand siden ret nok til 90. Da Summen bliver 906. Men her maae man spørge, (lige som tilforne ved Ranconets Beregning,) hvad skal der blive af οὐν γ' ἑπτά? Wedelius svarer, at disse syv faaer at blive til hvad de ville eller kunde; og at de har intet at gjøre med Hoved-Ordet, som Sibylla har havt i Tanker; Thi ellers havde hun vel skrevet, καὶ ἑπτά. Hun har derfor snarere vildet have herved forstaaet de syv Planeter, eller de syv Metaller. "Cum septem videlicet, subandi seu planetis, seu metallis, ut innueret non solum omnia in omnibus existere, sulphur & Mercurium, & quicquid quærunt sapientes; sed non in omnibus tam bene scopo quadrare, inprimis vero κασσίτερον." Jeg lader dette sidste være urørt, saa ildestemmende som jeg holder det for at være, og siger allene om det første, (jeg mener den Construction af ὄκτω, først med Centuriis, og siden med bis,) at naar hand derudi faaer Medhold af nogen, der forstaaer Grækkisk tilgavn, skal jeg ogsaa være færdig til at troe, det Dr. Wedel kunde gjøre Lapidem Philosophorum affit Cassitero.

Saa kand jeg og herved ikke forbigaae, at dette er ingenslunde det første Forsøg, som Hr. Dr. Wedel har gjort, for at bringe Tinnets i stor Anseelse hos Alchymisterne; saa at jeg snart skulde troe, det hans Forklaring, som vi nu have hørt paa Sibyllæ Enigme, er kommen til sidst, og kand ansees, som et Subsidium til en hans forud fattede Mening, som Sibylla haver mottet favorisere, enten hun vilde eller ikke. Thi virkelig udi en næstforegaaende Exercitation, (nemlig den 6te i den 9de Decade,) har hand bemøjet sig med at gjøre det Probleme troligt, at Tin var den rette Mercurius Philosophorum, eller Materie til Guld-mageriet, og at Jupiter saaledes burde, (som hans Ord lunde,) sættes paa denne Throne. Deril har hand ey allene henført nogle bekendte siddige

sildige Chymisters Ænigmata og Gryphos, for Exempel dette af Basilio Valentino: *Ad metallorum generationem Jupiter nullo modo exesse potest:* Item af Paracello: *Recipe Aquilam, & solve eam sicut scis, gela & congela &c.* Men endog saa haver hand derhen tvunget hvis de ældste Poeter og Philosophi kunde have sagt om Jove, foruden at tænke paa noget Metall; saasom naar Orpheus og Plato have filosofheret om de Hødenske Guder, at Solen og Jupiter vare een og den samme; og naar Jupiter i de almindelige gamle Fabeler beskrives at være Fader til Apollo og Diana, hvilke tvende bemærke Solen og Maanen, og følgerigen Guld og Sølv: og Jupiter, som de fødes af, bemærker jo Tin. Alt dette vilde jeg gierne holde den gode Mand, som et slags Artighed eller en Lusum ingenii, til gode, naarsomhelst hand eller nogen havde kundet bevise, at Jupiter udi saa gamle Tider, som hand henter sine Argumenter fra, havde betydet Tin. Hos Alchymisterne ey allene i de sidste Seculis, men ogsaa fra 1000. ja vel mange flere Aar af, tilstaaer jeg ham gandske, at denne daarlige, absurde og med al Fornuft stridende Fordeeling imellem Planeterne og Metallerne har været saaledes brugelig og gængse, som vi endnu have den. Ja jeg giver magt, at den er ældere, og haver, med flere Urmeligheder, sin Oprindelse fra Egypten, og er maaskee optænkt sidst i Ptolemæernes Tider. Men derimod er dette vist, at Fordeelingen var i Forstningen ey den samme, eller saadan som den nu haves; Og at Jupiter er gaaen adskillige bedre Metaller igiennem, førend hand omsider af de Grækske Chymister er uskyldig bleven degraderet til Tin. Solen og Saturnus ere de eneste, der bestandigen og stærdest have beholdet deres Bemærkelse i Metallerne, nemlig hin at betyde Guldet, og denne Blyet: De andre have skræffeligen varieret. Hos de Egyptiske Astrologos var Jupiter parret med Sølv, Venus med Tin, Maanen med Glas, og Mercurius med Kobber: hvilket forekommer tvende gange hos Salmaf. *de Annis Climacter.* pag. 623. og pag. 769. Celsus, hos Origenem (*lib. 6. §. 22.*) taler om en anden Inddeeling, hvorudi Venus er ogsaa Tin, men Jupiter det fine og beste Kobber, Mercurius Jern, Mars er Manggods af Kobber, eller Mynt: Alliage (*μάγας τῶ νομισματός.*) og Maanen Sølv. Hos andre Stribentere præsiderer Mercurius for Tin, og Jupiter har i den Sted faaet Electrum. Dette har en Tiidlang været en Hoved-Mening. Man læser det hos Pindari Scholiaften *ad Oden 5. Isthm.* (som er just den

Ode, hvoraf man vil bevise, at Pindarus har ogsaa været Chymist og vidst at giøre Guld.) Platonici have ligeledes statueret, at Electrum og Jupiter høre tilsammen, og Mercurio derimod bør tilegnes Tin; Marsilius Ficinus siger in *Commentar. ad Critiam Platon.* "Electrum Jovi, Ferrum & Æs Marti, Veneri Orichalcum, Mercurio Stannum, "Platonici tribuunt". Man maae vide, at Electrum var et Slags Blandning af Guld og Sølv, hvori Guldet prævalerede, saa at deri vare 3 eller 4 Parter Guld, og den fjerde eller fems femte Deel Sølv. I saadan Henseende er det, at Julianus, i hans Satire over de forrige Kænsere, fingerer, at Jupiter sad paa en Throne, som skindede klarere end Sølv, men var dog blegere end Guld; om det var Electrum eller ikke, kunde hand ey sige. Og af Martiano Capella forestilles Jupiter med et Guld-Øble i den høyre, og eet af Electro i den venstre Haand. Hvor Cardanus (*lib. 6. de Subtilit.*) og Brodæus (*Miscellan. lib. 6. cap. 23.*) have taget deres Inddeeling fra, veed jeg ikke; men der haver Mercurius Electrum, og Jupiter Æs cyprium. Scaliger laster Cardanum derfor mere, end dette Lapperie er værd; og mælder ved samme Lejlighed, at Chaldæerne, i sær en Astrologus ved Navn Raziël, tilskrive Jovi Orichalcum, og Marti Kobber, (*Exercitat. 106. §. 1.*) Men jeg troer, at Cardanus kiendte saa vel som Scaliger, at Tingen var i sig selv en Daarlighed: Og Brodæus har ogsaa viist det samme tilstræffeligen paa onnmældte Stæd. I Vettii Valentis *Florilogio*, (eller rettere i de faae Blade af ham, som ere trykte tilsidst i de *Astrologis Græcis*, som udkomme med Camerarii Fortale til Nürnberg 1532.) der bemærker baade Mercurius og Venus Kobber, Maanen Glas, og Jupiter haver hos hannem endelig bekommet Tinnet til Deel. Benævnte Vettius Valens var en Astrologus og Medicus under Kænsler Constantino M. Og snart nok er det, at Julius Firmicus, der levede just i selvsamme Tiid, ikke haver talt med noget eneste Ord om dette Planeternes og Metaller-nes Slegtskab, hverken andenstæds, ey heller i sin 2. Bogs 10. Capitel, hvor det egentligen burde hørt hen. Min Mening er imidlertid, at det maae være skeet noget sildere, omtrent i det siette eller syvende Seculo, at den Inddeeling, man siden og indtil denne Dag har havt, og in notis eller characteribus metallorum betient sig af, er bleven vedtagen af Chymicis, hvor Jupiter har beholdet Tinnet, Glas

Glas er gandske bleven udmunstreth, og derimod *Qvæg-Sølv* indsat, og tillagt den Planet Mercurio. Men nok om dette.

Her staaer endnu til Rest, at prøve Hr. Leibnizes Beregning, og Forklaring af det ni Bogstavers Ord: Og det gior ingen Gode, at jeg dølger, det hand fortiener snart lige saa liden Roes for sin Paafindning, som nogen af de Foregaaende. Hand har angrebet Texten selv i Sibyllæ Vers, og forandret den, for at komme til sit Maal, efter eget Tykke. En utilladelig Driftighed af en lærd Mand, saaledes at behandle gamle Skrifter, uden al Aarsage, og imod alle baade skrevne og trykte Exemplarers eenstemmige Text. Alle Codices MSS. Editioner, og Citationer, ihvor de findes, af bemeldte sex Vers, have i det fjerde Vers: *ἐνάσων ἄδες ἐστὶ δις ὀκτώ*. Hr. Leibniz skriver *δις ἐπτά*. Alle have i det femte Vers: *σὺν γένει*, undtagen Stephanus Alexandrinus, der skriver *καὶ τέσσαρα*, for at passe det til sine 4 Elementer: Hr. Leibniz forandrer det driftigen til, *καὶ δις τετρα*. Man kand si: hvad ligger der magt paa? Det er jo ikke om Guds Ord at gior, men er et Pedanterie, og angaaer et lumpen falsk og opdigtet Skrift? Lad saa være: Men er ikke Leibniz den Mand, som burde tiene andre studerende til Exempel, hvorledes det bør dem at omgaaes med gamle Skrifter, i at bruge og anvende Critiske Regler saavel til verdslige som til Geistlige Autores med al Sommelighed og Respekt? Og naar som een saa alvorlig og ærbar Mand bemænger sig med endogsaa det allersletteste Skrift af Antiquiteten at forklare, bør hand da at gior det med mindre Undseelse, end hvis det var een af Ciceronis eller S. Augustini Bøger? Ingenlunde. Endelig i det siette Vers, hvor Stephanus Alexandr. havde et urigtigt hemistichium eller Halv-Vers, *τῆς παρ' ἐμῶν ὀφείλας*, som ikke gaaer an efter Verse-Regler, der haver Leibniz antaget det gamle Pentametrum, som staaer i Xyfti Betuleji Edition, og siden i *Monumentis Patrum Orthodoxographis*, *Ὁὐκ ἀμύητος ἔση τῆς παρ' ἐμῶν σοφίας*. I den stæd at Castalio, Opsopæus og flere skrive efter rigtigere Manuscripter: *Ὁὐκ ἀμύητος ἔση θεῖας παρ' ἐμοῖς σοφίας*. Thi at er naturligent fort i *σοφίας*, det regnes ikke saa noye af den Sibyllinske Verse-mager. Hand vover og slikt flere Stæder, naar hand, uden Tvil henseende til de endnu brugelige Accenter, som alt den Tid og længe for

før bleve i agt tagne, gjør i lang i $\theta\upsilon\sigma\iota\varsigma$, ϵ lang i $\mu\acute{\epsilon}\sigma\sigma\varsigma$ og i $\acute{\alpha}\gamma\gamma\acute{\epsilon}\lambda\omega\upsilon\upsilon$,
 o lang i $\acute{\alpha}\nu\acute{\omicron}\mu\alpha\varsigma$, og andre flere hans Licenker.

Der næst hvad Hr. Leibnizes Regning angaaer, da seer jeg ikke med hvad føye hand fand bringe ind i Sibyllæ Text tvende saaulige slags Maader at betegne Tallene paa, som hand har gjort. Forst vil hand, at A skal betyde 1000, og siden skal I være eet. Begge ere for saavidt ret, men høre til tvende adskilte Maader at skrive Græfiske Tal paa; hvoraf den ene er meget gammel, og kaldes Arithmetica Attica, den anden heel nyere; og bør disse tv ligesaa lidet blandes tilsammen, som at jeg bør skrive dette nærværende Mars Tal saaledes: M74V. eller 17XL5. Sibylla har dog vel ikke vildet gjøre sit Enigme dobbelt, og vildet at mand skulde giætte paa flere end et slags Tal i Bogstaverne. I det ældste eller Attiske slags, hvor I bemærkede eet, der blev aldrig 1000. skrevet med A. men med X. (af $\chi\iota\lambda\iota\omicron\iota$.) og 2000. XX, 500. med $\overline{\chi}$. 6000. med $\overline{\chi}|x$. o. s. f. Derudi blev og ikke fem skreven med E. men med II, og Δ var ikke fire, som siden, men bemærkede Si, (af $\Pi\acute{\epsilon}\nu\tau\epsilon$ og $\Delta\acute{\epsilon}\kappa\alpha$.) Paa slig Maade var de ældste Græfers og i lang Tiid Atheniensernes Tal-Skriven; som vi see endnu i Marmoribus Arundellianis. Derimod i de nyere notis numerorum, (som nogle mene at være komne af Alphabeto Phœnicio; See Montfaucon *Palæogr. Gr. pag. 572.*) Derudi bemærkede A. Set: Men 1000. skrev man saaledes, $\iota\alpha$ eller $\acute{\alpha}$. Alt vilde gjøre α udi et heelt Ord eller et Navn til 1000. gaaer aldrig an; Thi hertil fattes jo den tilhørende Stræg eller Virgula, og hvem giver os Magt til at fingere den ved α eller noget andet Bogstav, naar den ikke staaer tegnet derved? Jeg veed vel, at Paul Felgenhauer, den bekiendte Fanaticus, haver vovet det saaledes, at gjøre α til 1000. naar hand beregner Mars-Tal af Menighederne i Abenbaringens Bog, Sardis, Laodicea og Philadelphia, i sit *Speculo Temporis*. Men hand er vel ingen Auctor at efterfølge. Petrus Nannius (*Miscellan. lib. X. c. 4.*) bemærker, at et Tusinde skrives med de smaa Bogstaver af Græferne saaledes: $\chi\alpha$, og 2000. $\chi\chi\beta$, 3000. $\chi\chi\gamma$. Uden Tvivl har den gode Mand taget feil: Thi hvortil skulle disse α . β . γ . naar χ . $\chi\chi$. $\chi\chi\chi$. skrives? Jeg kunde fatte, hvis hand vilde si os, at den Stræg eller Virgula var affkaaren fra χ , og at man i forstningen havde skrevet $\chi\alpha$,
 $\chi\beta$, $\chi\gamma$.

αβ. γγ. Men siden efter α. β. γγ. endskiont jeg ikke veed, om noget
 ligt Exempel er fundet, nemlig til α & c. da der i alle Bøger med
 de smaae Bogstaver forekommer α, eller α. En gammel Theologus
 af det VII. Seculo, ved Navn Aponius, der har skrevet en Forklaring
 over Høye-Sangen, siger ved det 4. Cap. hvor hand allegoriserer
 over de 1000. Skiolde: "Sicut unum per solam litteram primam
 "(Græcorum) sine apice ductam, ita millenarius numerus tracto apice
 "demonstratur." (*Biblioth. Patrum Tom. XIV. p. 126.*) Men hvor er nu en-
 ten denne apex eller virgula betegnet i Sibyllæ Vers? Eller hvorle-
 des kand den komme at staae ved α i Αρσενικόν? Saa bemærkede ogsaa
 i de nye Notis numerorum, I aldrig Γετ, men Zi: Og derimod skal
 ingenstæds hos nogen Autorem findes Exempel. I de gamle Slags
 Zal har det sin Rigtighed, som sagt er. Hvorved jeg ikke kand ef-
 terlade at mælde om en Mistanke, som det kunde synes at Sal. Dr.
 Fabricius havde kastet paa Hr. Leibniz, ligesom hand en skulde have
 havt Exempler for sig, i at giøre I til notam Vnitatis. Sagen er saa-
 ledes: Fabricius haver indført næsten den hele Leibniz's Dissertation
 eller *Oedipum Chymicum* i sit Tolvte Bind af *Biblioth. Græc. pag. 696. seqq.*
 Og naar Leibniz sammestæds skriver om Tallene disse Ord: "Satis-
 "faciunt autem litteræ pro numeris sumtæ, si α significat 1000, &
 "I unitatem, ut nonnunquam usurpari Grammatici notant: " da
 sætter Fabricius, neden under i sin Anmærkning, pag. 698. disse Ord
 om den Bogstav I. "Hujus rei exenipla & testimonia idonea optem
 "vir eruditissimus addidisset; uti certum est, Σ interdum pro Sena-
 "rio usurpari, sicut in Codice Mediceo Manethonis liber sextus,
 "Βιβλίον Σ & c." Jeg skulde mene, at Hr. Leibniz havde slet ikke for-
 neden at anføre Vidnesbyrd om en Ting, der var for Fabricio og
 andre lærde Folk saa vel bekiendt. Det staaer jo hos den Grækske
 Grammaticum Herodianum de *Numeris*, hos Priscianum de *Figuris*
Numerorum, hos Seldenum in *Commentar. ad Marmora Arundell.* Vos-
 sium de *scientiis Mathematicis*, Jo. Wallis in *Math. Vniv. cap. 8.* Jo. Nicolai
 de *siglis Veterum & c.* Altsaa haver Fabricius, der vidste dette ligesaa
 vel som andre, og mere derom end de fleste Lærde, aldrig havt anden
 Mening med foranførte sin Anmærkning, end denne, at Leibniz skulde
 have gotgiort med dygtige Exempler og Vidnesbyrd, det I kunde i de
 nnyere

nyere Tal hos Grækerne betyde Set, ligesom A betyder. Men saadant fand vel aldrig gotgjøres.

Skulde nogen, som har givet agt paa samtlige Ordene i den anførte Fabricii Annotation, vilde maaskee spørge, hvad det øvrige har at betyde, som hand dertil føyer angaaende den Bogstav Σ , og hvad denne lærde Mand vil sige hermed, efterdi dette er jo Leibnizes Regning uvedkommende? Da svares, at hand hensigter dermed til en anden Sag, der har været i stor Tvivlsmaal, og havt Modsigelse af lærde Folk. Jos. Scaliger havde i sin Tid bemærket (i sine *Animadverss. ad Chron. Eusebii*,) at paa en gammel Pillere i Rom stod skrevet KC. hvilket betydede XXVI. Nemlig C (som mand ellers skriver Σ ,) stod i stæden for epifemo eller ς . Dette har P. Montfaucon i sin *Palæographia Græca* (pag. 508. b.) stærk imodsaat, formenende, at man ey har læst ret, da der har vel staaet enten KG eller $K\varsigma$. "Nec enim unquam C litera pro numeri VI. nota fuit usurpata. Verius est igitur in saxo sculptum fuisse KG vel $K\varsigma$. Quod exscriptor in KC facile mutavit," ere Montfaucons Ord. Derforuden er Grotius i sine Annotationer til *Apocalypsin cap. XIII.* fremkommen med samme Mening, efterat hand var falden paa at gjøre Kæyser Trajanum til Diurret eller Antichrist, og at bringe de 666. ud af hans Fornavn $\Theta\Upsilon\Lambda\text{I}\text{I}\text{O}\text{C}$. Hvilket ikke kunde gaae an, saa længe det Græskiske C eller Σ skulde, som almindeligt, betyde 200. Denne Tanke gjorde hand bekiendt mange Aar førend hans Commentarii over den sidste Deel af Novo Testam. udkomme. Især, for at indhente flere Beviis, at Σ kunde betyde Ser, end de meget faae og ringe som hand selv vidste, spurde hand sig for hos de lærdeste Folk: hvorom Sarravius beretter i eet af sine Breve til Jo. Fred. Gronovium. Hos Salmasium fik hand ingen Trost, men et vidtloftigt Svar, og Fraraadelse fra at tænke paa sligt. Ikke desmindre blev hand ved, og udgav, saasom til et Forsøg, en liden Piece af faae Aark, kaldet *Commentatio ad loca quædam N. Test. quæ de Antichristo agunt, aut agere putantur, expendenda eruditis*, og lod samme, uden sit Navn, trykke til Amsterdam tvende gange, først an. 1640. og siden Aaret derefter. Dette lidet Skrift blev strax antastet og skarpeiligen igiennemgaaet i bemeldte Aar 1640. af tvende Reformere

rede

rede Theologis, som vare Pierre du Moulin den yngre, (under det Navn af Hippolyto Frontone Caracotta,) og Samuel des Marets: Og blev derudi bemeldte Stæd om Trajano ikke forglemt. Maresius skrev ogsaa iblant andet dette (pag. 164.): “Σ in arithmetiis valere semper ducenta certissimum est five in medio nomine, five in illius fine extiterit: Scit Grotius, quid sibi responderit nobilissimus Salmasius, Phœnix ille nostri seculi, quem super hac re antea consuluit; cujus iudicio si stetisset, hunc numerum alibi quam in *Vlpio* quæsiisset.” Men at Grotius slet intet agtede om alle disse Critiquer, lod sig kiende, da hans hele Commentarius in Apocalypsin kom for Luset, til Paris an. 1650. som var nogle Aar efter hans Død. Hvorudi dog, hvad onnævnte Sag angaaer, med Σ for Sex: Tal, ikke findes mere tillagt af Beviser til det forige, end dette allene, at Isaac Vosius havde givet hamnem Kundskab om mange flere Inscriptioner, hvori det fandtes ligeledes, som i de tvende hand selv havde af Grutero. Og til denne Controvers er det da, saavel som og til Montfaucons Imodsigelse med Scaligerum, at Dr. Fabricius sigter med sin Anmærkning om Σ for Sex, af den gamle haandskrevne Manethone i det Medicæiske Bibliothec til Florens.

Efter sig Beskaffenhed, faaer da vel Sibyllæ Vers at forblive i deres gamle Stand, uforandrede, med deres tu gange otte hundrede i det fjerde Vers, og med syv til sidst i det femte. Og saa fremt det da skulde være Umagen værdt, (som det sandeligen ikke er,) at have hendes Mening truffet, maae der endelig opledes et Ord, der kand svare til hendes rene og tydelige Anviisning, og hvoraf kand udkomme just 1697. og dette af ni Bogstaver i fire Stavelser, med fem Consonanter og fire Vocaler. Skal dette nu ogsaa være et Chymist Ord, (hvortil her dog ingen større Grund er, end at vilde trække Høne-Sangens Bog, Ezechiel Prophetes 37. Capitel, Homeri Odysseam, Ovidii Metamorphoses &c. til Guldmageriet) da troer ieg neppe, at Alchymisterne ville finde saadant Ord, iblant alle dem der høre til deres Kunst, naar de end ville støve alle Grækske Lexica igiennem, og tage derforuden deres egne Dictionaria Chymica til Hielp.

Hvad ellers deres Arsenicum anbelanger, da negtes ikke, at jo samme er i stor Mgt og Værd hos visse af deres Skribentere, som en Hoved-Sag og Materie til Lapidem Philosophicum. Jeg vil ikke tale om, at de Gamles Arsenicum var oftest eet og det samme som Auripigmentum. Kæiser Cajus Caligula forsøgte at giøre Guld deraf; fik ogsaa noget; men lod strax denne Kunst fare, da det kostede ham langt over Værdien, som Plinius beretter. Thi det bestod ifølgens i at trække det lidet Guld ud, som indeholdes i en Mængde af Auripigment. Synesius, Zosimus, Olympiodorus, Anepigraphus *de modo dealbandæ aque divine*, og fornemmeligen Geber Arabs, ere de, som legge den største Priis paa Arsenico. Hos Democritum læser man og dette: "Ascende in supremum tectum, in montem arboribus confitum, & videbis lapidem in veritate: Ex lapide hoc fume Arsenicum, & dealba divine." Og udi Testamento Arnaldi de Villa nova staaer der: "Alii faciunt Lapidem Philosophorum de Arsenico sublimato, & de succo unius herbæ, quæ vocatur Virga auri: ista herba crescit juxta Romam, & habet unum folium longum figuratum ad modum petrosilli, & habet florem croceum & succum album, & conglutinant istam herbam cum Arsenico, & congelant Mercurium, & sic fit bona Vnio." Saa fenyler det dog vel ikke paa de nyeres Recommendation, saasom Gerhard Dornes, Claude Germain, og fleres. Men derimod findes andre, maastee ligesaa giæve Mestere i Guld-Kunsten, der foragte Arsenicum gandske, og enten tie reent stille dermed, eller og laste det og tale ilde derom, som en unyttig og til det store Bærf heel utiøelig Species. Deriblant er Archipresbyter Antonius de Abbatia, i hans første Epistel. Og, at jeg skal ikke spille Tiden med flere at opregne, da har Theophrastus Paracelsus advaret enhver, ikke at sætte nogen Troe dertil, forstikkende, at hvosomhelst der fanger noget Chymistisk Arbeide an med Arsenico, at figere det, eller giøre Guld og Sølv deraf, hand vil finde sig skammelig bedragen, og lober Fare for at spille sin Velfærd: Da gehet der Alchymisten Verderben an, und ihr Jammer und leere Hoffnung; ere hans Ord: Jeg troer, at Paracelsus haver herudi talt som en ærlig Mand, og at Sibylla selv kunde ikke siige en større Sandhed paa dette Capitel.

Man motte spørge, hvoraf denne Stridighed i Meninger kommer, imellem disse Philosophos, om Arsenico til Lapidem Philosophicum? Hvortil svares, at de siunes vel stridige, men ere det ikke, undtagen for Ignoranter, og for de smaae og næsevisse Lærere, der ville indfige i deres Hemmeligheder, og som mene, ved at blade i Bogerne at ville løbe af med Kunsten. Forstkællen bestaaer, kort at sige, ikkun i Navnet af Arsenico, og dets Bemærkelse. Thi hvo veed ikke, at de rette Wiisdommens Besiddere og Adepti spille med Navne, og forklæde deres meestmagtpaaliggende og dyrebareste Materier, nu i een nu i en anden Gestalt, til at forstikke dem for de Banhellige og Uværdige, og skaffe deres udvalde Tilhængere noget at gruble paa, og desto flere vaagne Nætter? *Nam tantum sacris hæc sacra nostra patent, er deres Symbolum.* Basilus Valentinus skriver i sit Testamentes tredie Deel: "Es haben die Altten aus Befelch und Eingeben des Höchsten allein dahin gesehen, und ihren Händen ein gewisses Ziel gesehet, von denen Heimlichkeiten dergestalt zu schreiben, daß es die Unwürdigen nicht verstehen, die Würdigen aber mercken können, bis nach der Erleuchtung, die doch ohne den Willen Gottes nicht geschicht; Und sie haben oft von einem Ding allein geschrieben, und viel andere Dinge zugleich darmit gemeinet und verstanden; Wie dann oft in gleichen von vielen, und doch nur allein von einem verstanden haben wollen". Ligeledes Antonius de Abbatia Archipresbyter *Epist. I.* "Sunt multi, qui secundum litteram Philosophorum diversas materias tractant & laborant; nihilominus errant, & errabunt, quia vocabula philosophorum non intelligunt, nec eorum intelligentiam aperire possunt. Non enim licet omnibus arcana cœlorum cognoscere; quia hæc tantummodo Deum timentibus data sunt." Saaledes skrive disse og mange flere af deres Kunst-Forvandte, ja deres ældste Græfiske Lærere, fra den allerførste af, og selv tilstaae de, at deres Skrifter ere *λοξαι γραφαί*, og *ἀλληγορικά*, d. e. mørke, forblummede og under anden slags Tale forborgene. Andre udaf et andet slags Lærde tør dog imidlertid forklare Sagen meget anderledes. Og iblant dennem er den lærde Mr. du Cange, naar hand, i Fortalen til sit *Glossarium mediæ & infimæ Græcitatæ*, udlader sig om disse Chymister (*pag. 15.*) med saadanne Ord: "Affectata ubique in scriptis suis peculiari quadam loquendi ratione, novis,

"suo arbitrato confictis, & aliunde petitis, verbis ac phrasibus sem-
 "per utuntur, ut forte legentium animos miserabiliter torqueant,
 "vel saltem ut vanitate ac pompa quadam mixtæ orationis fallant,
 "magnarumque rerum spe pascant; dum chimærica quævis & fabu-
 "losa intermiscant, veluti mysteria quædam incognita, ac dictioni-
 "bus ambiguis miserum mortale genus, viam potius obstruendo re-
 "bus inveniendis, quam aperiendo, ludificant." Det siunes, at
 du Cange har været vreed, og jeg lader derfor til andre at domme,
 om hans Censure ikke fald er noget for haard imod disse got Folk, hvis
 Ønemærke er vel ikke just, at trække det menniskelige Kion op, og saa
 hestligen at bedrage Verden. Men i det mindste er det sandt, og kand
 ikke negtes, hvad Salmasius siger om demnem, *Exercitat. Plin. pag. 772.*
(edit. Traj) "Omnium rerum, quæ ad hanc scientiam pertinent,
 "vocabula ab usu & consuetudine communi submoverunt auctores
 "sui, & peculiarem sibi dialectum vindicarunt, solis mystis tanti ar-
 "cani intellectam". Saaledes, naar de ærværdige gamle Chymici,
 som jeg før opregnede, nævne Arsenicon, som en Hoved-Materie til
 Guld-Kunsten, sige deres Fortolkere, at det er langt fra her menes det
 gemene Røtte Krud, som man kjober i Urteboden, ja hverken det hvi-
 de, det røde, det gule Arsenicum, hverken Auripigment, eller
 Sandarach, eller hvad der end i saa Maade kand nævnes eller tænkes.
 Det er noget langt høiere op. Og hvo der ikke haver lærd lidt Græ-
 kisk, (det Sprog, som de ældste Chymiske Bøger ere skrevne udi,)
 hand gjør best at lade det være ugiættet. Ja, naar hand var bleven
 saa lærd i Grækkisk, som Aristoteles og Plato selv, mon hand dog ikke
 endda, naar hand havde læst alle Chymiske Bøger, skulde søge længe ef-
 ter Tingen selv, som ved Ordet betydtes, og med al sin Søgning omfi-
 der doe ud af Verden den samme Ignorant og Velsærds-Fordærvere i
 Guldmagieriet, som saa mange Hundrede tilforne? Men hvad er det
 da? Arsenicon, sige de, betyder i Grækkisen Virile & masculum ali-
 quid. Der have vi det! Og til denne Bemærkning hen sigte de rette
 Chymici; ikke til den gemene og ringe Species. Jeg maae sige, at
 dette kommer mig næsten for, ligesom hos Artemidorum med den Ko-
 ne, der havde en Byld paa hendes Bryst, og drømde at hun skulde lade
 et Lam patte sig: Da hun nu fortalte derom til Docteren, blev hende
 svaret, at det var ey saaledes at forstaae, men hun skulde legge den Ur-

Arnoglossum derpaa, som skulde sue og trække det Onde her ud; *Ἐπι Ἀρνόγλωσσον* betyder Lamme-Tunge. Som nu denne Urt ikke heder saaledes i andre Sprog, men *Plantago* paa Latin, og *Benbred* paa Dansk, hvad skulde saadan Drom da nyttet, uden hvor Græskist brugtes? Paa samme Maade med *Arsenico*: Naar man læser derom hos *Chymicos*, de maae være i Latinske, Tydske eller Franske Sprog, maae der ey tænkes lige frem, nemlig paa hvad det betyder *technice*, hos *Materialister*; men man skal lade sig henvise, ligesom *Konen* med *Lamme-Tungen*, til hvad det heder *etymologicæ*, og som et *nomen adject.* i de Grækske *Lexicis*. *Synesius* er een med de ældste *Chymiske* Lærere, man haver: og hos hannem finder man, at hand gjør Forskiel imellem visse Materier, som hand kalder *ἀρσενικὰ ἑσθδὰ*, *masculina flava*, og andre, som hand befaler at føye dertil og bemænge derned, og disse heder hos hannem *τὰ θηλυκὰ*, h. e. *fæminina*. Hans Grækske Text, som man tilforne ikke havde paa Tryk, har *Sal. Dr. Fabricius* udgivet i *Biblioth. Græcæ Vol. VIII.* hvor dette nu omtalte fandt læses *pag. 242. seq.* Ja, om *Mare* og *Fæmina* veed man at der snaktes en heel Hob af mange *Chymister*, som vel den mindste Deel af dem selv forstaaer, og deriblant er og dette *Enigme*, som *Mich. Mayer* iblant sine *Emblemata* har malet os fore: "*Fac ex mare & fæmina circulum, inde quadrangulum, hinc triangulum, fac circulum, & habebis Lapidem philosophorum*". Hviis Forklaring skal findes i *Jo. Conr. Barchusen*, *Prof. Med. & Chem.* til *Utrecht*, hans *Acroam. Dissert. VIII.* Borens *Dr. Borrichius* har ogsaa forklaret Sagen, naar hand i sin *Tractat de ortu & progressu Chimiæ*, *pag. 98.* kalder *Arsenicon, masculum illud sulphur, quo cogitur in obedientiam Mercurius.* Og *pag. 100.* "*Sulphur quoddam ignibus omnibus infatigabile; siquidem metalla nobiliora ex sulphure, tanquam masculo, & Mercurio, tanquam fæmella, in Chemicorum schola componantur.*" Endeligen, i hans *Conspectu Chemicorum*, *§. 79.* bebrejder hand *Claudio Germain*, som en stor Ukyndighed og Bildfarelse, at denne laborerede i *Mercurio Arsenici*, og slutter saa: „*Sed nimirum, Arsenicum, & Sibylle, & antiquorum aliorum, designat non fugax, illud minerale, sed ἀρσενικόν τι, hoc est, masculum quiddam, quod, Mercurium, sive vulgi, sive corporum, cogat in obsequium.*„ Udi hvilke Ord man agter, at hand ogsaa gjør Forskiel imellem *Mercurium vulgi*, og *Mercurium corporum*, som ellers heder *Mercurius*

„Philosophorum. „ Thi derimellem er en stor Difference, ligesom i Arsenico. Vel er sandt, at ved Navnet af Mercurio betegnes ofte hos de største Scriptores Chymicos ikke andet, end det gemene Dvæg-Solv. Og udi saadan Mening haver og en god Deel af deres Disciple uskyldig-viis taget det i Arbeide, ja arbeidet sig til Skamme og fra alle deres gode Dage, paa dette flygtige Metall: Maa vel skee, fordi de have sat alt formegen Troe og Tillid til de fire skionne Bers, som man læser i *Practica Magistri Arnaldi de Villa nova*, og hvoraf mig synes det kunde være nok at troe ifkun halvparten:

„Si quæris in merdis secreta Philosophorum,
 „Expensas perdis, operam, sumtusque laborum:
 „Est in *Mercurio*, quicquid quærunt Sapientes,
 „Corpus abhinc, tincturam, animam, spiritumque trahentes.

Men utallige flere gange bemærker Mercurius en langt høyere og ulige subtilere Materie; nemlig den Sød, den Dvintessens og Tinctur, som Chymisterne udtrække af Metallerne, af Mineralier, af den gemene Mercurio selv, og af andre flere Ting. Edmundus Dickinson siger, i sin *Tractat om Chrysopeia seu Quint-essentia*, pag. 68. „*Mercurii* „vocem arbitror fere semper apud Hermeticos, non argentum vivum vulgare, (quod etiam est metallum, & eget reductione, „non minus quam aurum,) denotare; sed *Aquam* quandam *igneam* „atque *viscosam*, quæ in visceribus suis gestat Lunam Solemque „Chemicorum, albam scilicet atque rubram tincturam. Quas „quidem tincturas non solum metalla atque mineralia, sed & „omnes res, quæcunque sunt, quæ ex elementis constant, imo „elementa omnia, (quia sunt composita, & nulla arte unquam „fiunt simplicia,) plus minus habent. „ Hvo som vil vide endnu mere herom, og være nøyere underrettet, hand kand læse det derefter i selvsamme Bog, nemlig i Theodori Mundani Svar paa bemeldte Dickinsons Spørsmåle, fra den 181. Side af, og fremdeles; hvor der opregnes indtil femten slags Forskiel imellem den gemene Mercurium, og den Philosophiske eller Chymiske; og der seer man noget gandske andet, end hvad Kircherus (*Oedip. Ægypt. Vol. III. pag. 415.*) eller

eller andre hans lige, Ignoranter i Alchymien, kunde fortælle os derom. Ligeledes maae det vel og have sig med det Philosophiske Arsenico.

Hr. Leibniz giver ogsaa selv tilkiænde, imod Enden af sin *Oedipo Chymico*, at ved Arsenicon forstaaes noget andet hos Chymisterne, end det almindelige Slags. Hand har bemærket, at disse vise Mestere kalde een og den samme Ting, nu Arsenicum, nu Vitriolum, og at begge Ord, ihvor adskilte og langt fra hinanden de ellers ere, have alligevel hos dennem een Betydning. Thi hvad man i Sibyllæ Bers har forstaaet ved Arsenicum, det samme kaldes Vitriolum af Fr. Bafilio Valentino. Leibnizes Ord ere: "Erunt tamen fortasse, qui conciliationem comminiscuntur. *Nostrum* Vitriolum, *nostrum* Arsenicum clamant illi, qui se unos philosophos appellandos contendunt. Nempe est in arcanis eorum schedis, ad quas aliquando, tanquam ad Eleusinia sacra, admissus sum, materia quædam, cui utrumque nomen non inepte attribui possit." Hvor hand uden tvivl giver at forstaae den Udgang, hand havde i sine unge Dage til disse Hemmeligheder, udi Nürnberg, hos det sig der opholdende Chymiske Selskab: hvorom Fontenelle og andre, i hans Levnets Beskrivelse, mælde. Hvad nu den Materie angaaer, som hand ikke navngiver, der kunde ikke ubegvæmmeligen kaldes baade Arsenicum og Vitriolum, da er den, om ikke alletider, dog de fleste gange, ikke nogen anden end Lapis Philosophorum selv. Det er vitterligt, at de Chymiske Skribentere betiene sig af mangfoldige andre Tings Navne til deres Lapidem Philos. at betegne. Og derpaa treffer man lange Register i de bekjendte Samlinger, *Vellere Aureo*, *Penu Artis auriferæ*, *Theatro Chymico &c.* nemlig Register paa Ord og Navne i bemældte eniste Betydning, sammensankede af Guil. Gratarolo, Gerhardo Dorneo, Laurentio Ventura, Theobaldo de Hoghelande, Dav. Lagneo &c. Iblant disse Synonyma forekomme baade Arsenicum og Vitriolum, samt mange flere; nemlig at de paa sine Stæder i Bøgerne betyde een og den samme Lapidem Philosophicum: Eller og, (som gaaer næsten ud paa det samme,) den Qvintessenz, hvormed man tingerer til Guld og Sølv. Mag. Antonius de Abbatia siger in *Epistola 2.* "Operatio nostra nihil est aliud, quam aquam

„*nostram* noscere, quia qui eam noscit, etiam operationem noscit,
 ” - - - Et *nostrum* Sal vegetabile factum videbitis, etiamque aurum
 ” *nostrum*, argentum *nostrum*, plumbum *nostrum*, stannum *nostrum*,
 ” - - - arsenicum *nostrum*, Vitriolum *nostrum*, sulphur *nostrum* &c.
 ” & multa alia nomina. quibus Philosophi utuntur, quæ ex ista a-
 ” qua composita deriuantur, & ab origine sua radicaliter extrahun-
 ” tur.” Og Joannes Braceschus Brixianus skriver, i *Dialogo de Alche-*
mia, saaledes: „Hermes dixit, *Ventum* portare in ventre suo animam,
 „quando materia *nostra* vasi imponitur, & distillando elicitur ex a-
 „ lembico liquor aqueus, aut oleum potius, cum omnibus ele-
 „ mentorum viribus. *Vento* enim significatur *fumus albus*, qui intra
 „ se portat *fumum rubrum*; qui Anima dicitur, & Aurum, Æs, Ve-
 „ nus, *Arsenicum*, *Vitriolum*, Ignis, Oleum, Sulphur, Aqua viridis,
 „ Viride æris, Vinum, Sanguis humanus, Sanguis draconis, Au-
 „ ripigmentum, Aqua permanens, & aliis diversis nominibus.,
 Skulde man vel forsynde sig meget, hvis man blev vred med Du
 Cange, og tænkte, at herudi stak et fuldkomment Charlatannerie,
 til at skiule desto bedre sin egen Bankundighed, og til at underholde
 andre, ja sig selv med, i et slags bestandig Uvished, og tillige i en
 Høhyagtning og Forundring?

Omnia enim stolidi magis admirantur amantque,
 Inversis quæ sub verbis latitantia cernunt.

TANTVM.

Tilgift.

Det skulde vel ikke siunes ubegvæmt paa dette Stød, om jeg tilføiede en ringe, men besynderlig Anmærkning om det Ord Arsenico, som er mig forekommen, efter at jeg havde giort denne Afhandling færdig. Det hendede sig, at jeg bekom fra Engelland, i blant andre Bøger, det nyligen an. 1743. til Oxford i Theatro Sheldoniano trykte Francisci Junii *Etymologicon Anglicanum*. Hvilken Bog da jeg igiennembladede, treffede jeg ogsaa det Ord *Arsenike*. Junius anfører der først ikke videre, end hvad Vossius haver i sit *Etymologico*, som hand og citerer. Men strax derpaa skriver hand disse Ord: *Hujus tamen (scil. Gerhardi Jo. Vosii) non degener filius Isaac suspicabatur, Arsenicum dictum quasi Arsinoicum ab Arsinoë Regina*. Jeg kand ikke si, hvor forundret jeg blev. Thi, uagtet alle de Beviser, man haver om Isaaci Vosii sære Genie og Tilbøyelighed til rare, usædvanlige, ja ofte urimelige Indfald, saa kom dette mig dog plat og aldeles utroligt for. Thi hvor skulde en Mand af saa stor Lærdom og saa vidtloftig Læsning drømme slikt om Arsenico? der hedde saaledes hos Grækerne fra de allerældste Tider, ja blev af Hippocrate og andre gamle skrevet Ἀρσενικόν, hvilket Galenus med Flid bemærker, og siger, at hand følger heller den Maade, som i hans Tid var brugelig, at kalde det Ἀρσενικόν, (ligesom og Dioscorides,) og ikke, som de der ville have alting efter den Attiske Mund-
Art, Ἀρσενικόν. Kort sagt, det hedde baade Arrhenicum og Arsenicum i mange Tider, førend man vidste at nogen Dronning Arsinoë skulde blive til i Verden. Men jeg fandt strax i samme Stund, hvad det var, der havde bedraget og forført den ærlige Junium til at paadigte sin egen Søster-Søn en saa grov og latterlig Fejl. Det er gaaen til saaledes: Hand har havt for Dyne et Exemplar af

Gerh. Vossii *Etymologico*, hvor Isaacus havde tilskrevet i Bredden sine egne Anmærkninger og Forbedringer; (Jeg troer, det samme Exemplar, som Bogtrykkerne i Holland siden finge til Brug, at indføre det i Samlingen af Vossii Opera;) Og der haver Junius ikke paaagtet at skille fra hinanden de tvende Ord, der følge strax efter hver andre, nemlig *Arsenicum*, og siden *Arsineum*. Ved det første havde Isaacus slet intet annoteret. Men ved *Arsineum*, som hos Pompejum Festum forklares at være et slags Fruentimmer-Hoved-Smykke, og som den gamle Vossius havde giættet, at kunde maaskee være *ἄπὸ τῆς ἀστῆως, quia attolleret & relevaret capillos &c.* der havde Sønnen skrevet i Bredden: *Fortē ex Arsinōium, ab Arsinōē Regina.* Som er til Anseende en artig Giætning nok, og ey urimelig, naar man betragter Arsinōës Hoved paa Medaillerne. Jeg spørger nu, om en Studerende ey har Aarsage at være mistroende og forsigtig i sin Læsning, og vare sig for de Citationer, som hannem forekommer i Bøger, i hvor de end findes? Naar som end ogsaa Isaacus Vossius ikke har kundet være sikker for sin egen Morbroder, der elskede og ærede ham saa høyt, at hand jo skulde vorde af hannem paaøyet, og ham tillagt en saa urimelig, og (ihvor ringe en Ting det end kand stunes for ustuderede Folk,) for en saa navnkundig og lærd Mand meget haanlig Sag?